

POMOSPOST

Uitneembaar:
Poster
vroeg
appelrassen
p. 18+19

2023
Herfst

- › Diamantpeer
- › Leifruit in de tuin
- › De Gestippelde Houtvlinder
- › De boomgaarden van slot Assumburg
- › en nog veel meer interessante artikelen ...

Kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Van de voorzitter

Beste leden, alweer een naar bericht. De heer Kees Sleutjes, die zeer betrokken was bij de vereniging en lid van de kascommissie in april jl., moeten we missen. Zijn zuster vertelde dat hij de ene dag bij haar op bezoek was en de volgende dag was hij overleden. Namens het bestuur wens ik de familie veel sterkte bij de verwerking van dit grote verlies. Voor de vereniging is het verlies ook heel groot, want we hadden samen met hem het plan gemaakt om zeer frequent door heel Nederland fruitavonden te organiseren.

Verder is er bij de algemene ledenvergadering besproken om in oktober een algemene ledenvergadering te houden om de samenwerking met de Fruithof in een betere vorm te krijgen. Bij de Fruithof zijn er verschillende ontwikkelingen die het waarschijnlijk onmogelijk maken om een gedetailleerd stuk aan de leden voor te leggen. Gebleken is dat ook de donatie aan de Fruithof herzien moet worden. Wij zullen u via de mail en de website op de hoogte houden.

Op 26 augustus is de PomologenTagung in Cluj Naponta (Roemenië). Ik zal daarbij aanwezig zijn. Verschillende leden hebben laten weten niet te kunnen deelnemen, onder andere Kees Sleutjes had toegezegd te willen meegaan.

Europom is op 29 oktober in La Rochelle (Frankrijk). Ik heb nog niet gehoord of iemand van de NPV deelneemt. Ik ben wel van plan te gaan. Weet de lezer iets bel of mail alstublieft.

Onder dit stukje staat een foto van rijpe kersappeltjes. Steeds is er de discussie dat sierappels en kersappels identiek zijn. Een kersappelboom heeft een andere vorm. De boom bloeit heel laat, na de sierappel, en heeft eind juni al rijpe, appelvormige vruchten die naar appels smaken. Als iemand iets meer over kersappels weet laat het ons weten. Het is bekend in het Noorden dat ze vroeger in Westerwolde voorkwamen en daar weet ik er ook nog een te staan.

Verder kan ik melden dat de website weer in de lucht is, inclusief "Mijn NPV", het besloten gedeelte voor leden. Voor het IPP, het project over oude perenrassen, zijn we nu bezig de verschillende experts met elkaar in contact te brengen via een extra e-mailadres. Wil je ook deelnemen aan het IPP en heb je geen uitnodiging gekregen, dan kan dit worden verzorgd. Gebruik het onderstaande e-mailadres van de voorzitter voor je aanmelding.

Als je dit leest, is de oogst in volle gang en ik wens je daarbij veel succes.

Tammo Katuin, voorzitter

E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Tel. 06-306 071 13

Sierappel.

Colofon

Pomospost is een kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging.

Lidmaatschap NPV

U ontvangt de Pomospost bij het lidmaatschap van de NPV. Dit kan op elk moment ingaan.

Het lidmaatschap kost € 31,- per jaar.

Opzeggen van het lidmaatschap dient voor 1 december per e-mail of brief te worden doorgegeven aan de ledenadministratie.

E-mail: Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

NPV-bestuur

Voorzitter: Tammo Katuin, Tel.: 06-306 071 13

E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Penningmeester en ledenadministratie:

Johann Glazenburg

E-mail: ledenadministratie@npv-pomospost.nl

Tel.: 06-473 573 61

Vice-voorzitter, 2^e secretaris

& Documentatiecentrum:

Marianne van Lienden

E-mail: info@npv-pomospost.nl

Leden:

Margitta Deiman

Richard van Dijk

Mark Turksma, promotie@npv-pomospost.nl

Marien Zeilstra

Nieuw postadres secretariaat (tijdelijk):

Mantingerdijk 7

9436 PN MANTINGE

Contributie en betalingen

IBAN: NL89 INGB 0000 254 692

t.n.v. Noordelijke Pomologische Vereniging

Website: www.npv-pomospost.nl

Webmaster: Bert Koppe

E-mail: beheer@npv-pomospost.nl

Facebook: Bart van Lienden

<https://www.facebook.com/NPVpomologie>

Redactie Pomospost

Eindredactie: Marianne van Lienden

Redactieleden: Jan Veel, Margitta Deiman

Vormgeving en opmaak: Bert Koppe

Druk: SchuttersMGZ

Informatie

Stuur uw vraag naar: info@npv-pomospost.nl of mail of bel met de voorzitter, Tammo Katuin, zie colofon.

Uiterste aanleverdata kopij 2023

Winternummer: 16 oktober

In dit nummer

Diamantpeer

8

Leifruit in de tuin

28

Ginkgo biloba

16

De Gestippelde
Houtvlinder

30

De boomgaarden van
slot Assumburg

22

En verder ...

- 4 NIEUWS
- 12 PARADIJSAPPELS
- 14 DE PEER CONDO
- 20 AGENDA
- 21 BIODIVERSITEIT IN DE BOOMGAARD
- 27 ZORGEN OVER BOOMGAARD LYCKLAMAHUIS
- 32 IS DE BANANENSCHIL GLADDER?
- 33 FRUIT PLUKKEN. KOKEN MET VRUCHTEN
- 34 RECEPTEN MET APPELS

Nieuws & wetenswaardigheden

Albert Heijn en Vogelaar Vredenhof leggen voedselbos aan

Samen met Vogelaar Vredenhof legt Albert Heijn in Enspijk een voedselbos aan. Kinderen kunnen deze plek bezoeken om te leren over biodiversiteit en waar voedsel vandaan komt. Afgelopen vrijdag werden bij de opening fruit- en notenbomen, planten en struiken geplant. Albert Heijn, Vogelaar Vredenhof, de wethouder economie van de gemeente West Betuwe en leerlingen van groep 8 waren aanwezig op de plek waar straks het voedselbos groeit. De kinderen leerden welke planten, bomen en struiken hier gaan groeien en wat het nut van een voedselbos is.

"Medewerkers van onze vaste appel- en perenleverancier Vogelaar Vredenhof – waar we al 55 jaar mee samenwerken – en een aantal enthousiaste jonge Albert Heijn collega's kwamen met het idee van een voedselbos. Met als resultaat dat we hier vandaag staan. De komende tijd gaat alles groeien en bloeien en leren we hoe het voedselbos een bijdrage kan leveren aan biodiversiteit. Daarnaast vervult het een educatieve rol voor kinderen. Ze kunnen er leren over de natuur en waar voedsel vandaan komt", aldus Marit van Egmond, CEO Albert Heijn.

Sier van den Brand van Vogelaar Vredenhof: "In de afgelopen decennia is er natuurlijk veel veranderd waarbij de laatste jaren steeds meer aandacht is voor duurzaamheid. In ons voedselbos wordt de link gelegd naar moderne fruitteelt door middel van Agroforestry. Het doel is met deze verschillende teeltvormen te ervaren hoe de fruitteelt nog meer in balans met de natuur kan worden gebracht en om positieve inzichten breder toe te passen. Daarnaast kijken we welke soorten het goed doen in het veranderende klimaat. Het voedselbos heeft ook een sociale functie: we gaan regelmatig oogstfeesten houden en schoolklassen uitnodigen."

Het voedselbos van Albert Heijn en Vogelaar Vredenhof groeit aan de Polderdijk langs de Linge in Enspijk en gaat bestaan uit een avontuurlijk voedselbos en een 'golvend' bos. In het avontuurlijke voedselbos kronkelen paadjes tussen bomen en planten die in de vorm van een 'gilde' geplant zijn: bomen staan in een cirkel rond een hoofdboom en groeien goed samen omdat ze dezelfde grondbehoefte hebben. Naast de verschillende bomen, planten en struiken wordt het ook een gebied voor vogels en andere dieren. In het 'golvende' stuk voedselbos staan combinaties van fruitbomen en struiken die in rijen volgens het Agroforestry-principe in een golvend patroon zijn geplant. De voedselbomen, -struiken en planten versterken elkaar en dragen zo bij aan onder andere biodiversiteit. De komende jaren zal alles op volle sterkte en in balans komen.

Bron: Albert Heijn, <https://www.agf.nl/article/9534965/>

Ook Vlaamse fruittelers baart appelbloesemkever zorgen

Fruittelers in verschillende delen van Nederland zien grote delen van hun appeloogst vernietigd worden door de appelbloesemkever (*Anthonomus pomorum*). De problemen zijn ontstaan doordat de Nederlandse overheid in opeenvolgende jaren het gebruik van diverse bestrijdingsmiddelen aan banden legde. Hoewel er in Vlaanderen nog wel een soort van bestrijdingsmiddel bestaat en de problemen in ons land minder groot zijn, resulteert de kever ook hier in oogstuitval. "De economische schade is nog niet erg groot, maar wij maken ons wel grote zorgen", klinkt het bij Pcfruit.

"Ik krijg steeds meer namen van bedrijven die last van hebben van de appelbloesemkever. Hierdoor gaat dit jaar een groot deel van de oogst verloren", vertelt Ron Mulders, voorzitter van de Nederlandse Fruittelers Organisatie (NFO). De problemen zouden zich concentreren in bepaalde gebieden. "In ieder geval in Gelderland, Limburg en Noord-Holland", vervolgt Mulders die spreekt van een "rampzalige" situatie voor de telers in kwestie.

Ook in Vlaanderen kampen telers met overlast, al blijft de schade relatief beperkt en lokaal.

De appelbloesemkever legt eitjes in de bloemknoppen van de appelboom waardoor bloemen afsterven en er zich geen appels vormen. "Als het om een paar kevers gaat is het nog niet zo'n probleem, want er zitten vaak veel bloemen aan de appelboom. De problemen stapelen zich echter op als er minder bloembot is of het aantal kevers sterk toeneemt", vertelt Dany Bylemans, directeur van Proefcentrum Fruitteelt (PcFruit) uit Sint-Truiden.

Bestrijdingsmiddelen uit de handel

De problemen met de kever zijn te verklaren doordat er steeds meer bestrijdingsmiddelen uit de markt gehaald worden. Vorig jaar is het laatste middel in Nederland verboden waardoor er effectief geen bestrijdingsmiddel meer beschikbaar is. Hierdoor kan de populatie zich als een vlek uitspreiden. "De kever fokt gewoon door. Als je er vandaag één hebt, heb je er volgend jaar waarschijnlijk dertig of veertig en het jaar daarop ergens tussen de 900 en 1.600. Er zijn nu al bedrijven waarbij de helft van de boomgaard is aangetast", zegt Mulders. De NFO-voorzitter laakt het Nederlandse beleid inzake gewasbeschermingsmiddelen en wijst op het feit dat het recent verboden middel Raptol (een natuurlijke pyrethroïde) in België en ook in Duitsland nog wel toegepast mag worden. Volgens hem komt de levensvatbaarheid van sommige bedrijven in gevaar. "Er zijn situaties waarbij het zonder bestrijdingsmiddelen einde oefening betekent voor een aantal bedrijven. Banken zeggen: als dit soort calamiteiten niet kunnen worden opgelost, weet ik niet of ik zo'n bedrijf nog ga financieren. Terwijl er gewoon een oplossing is die in andere beschaafde landen toegepast wordt."

Nieuws & wetenswaardigheden

Onwenselijke neveneffecten

Bylemans beaamt dat de Vlaamse fruittelers vermoedelijk minder schade hebben van de kever, omdat zij met het bestrijdingsmiddel op basis van pyrethroïde nog wel een wapen in handen hebben. Desondanks nemen in Vlaanderen de problemen met de appelbloesemkever en ook andere kevers toe, omdat effectieve bestrijdingsmiddelen opeenvolgend uit de markt gehaald zijn, vertelt hij. “Plaatselijk, bijvoorbeeld aan de randen, kunnen sommige telers veel overlast hebben, maar in het algemeen valt de economische schade nog mee.”

Toch maakt de fruitsector in Vlaanderen zich wel degelijk zorgen. Problemen met de kevers nemen jaar op jaar toe en nopen telers tot het gebruik van minder wenselijke middelen, zoals ook het pyrethroïde-middel. “Dat middel is niet het meest efficiënte en zorgt er bovendien ook voor dat natuurlijke bestrijders van de kevers doodgaan. Dat is iets wat je als teler niet wilt, maar waartoe telers feitelijk gedwongen worden”, besluit Bylemans.

Bronnen:

vilt.be/nieuws/

5-7-2023

<https://www.bongerdgrootveen.nl/ziekten/Appelbloesemkever.php>

Larve van de appelbloesemkever.
Foto-archief Pomospost.

Schade door appelbloesemkever.
Foto Marianne van Lienden.

Bron: <https://www.gfactueel.nl/appeloogst-haalt-het-niet-bij-topoogst-2022/>

Appeloogst dit jaar minder

Vakinformatie voor professionele telers

Na een grote appeloogst in 2022 wordt dit jaar een wat kleinere oogst verwacht. Dirk van Hees van Fruitconsult houdt het nog steeds op een goede oogst, maar die zal twintig tot dertig procent lager uitvallen dan vorig jaar. Van Hees ziet verschillen per ras en per perceel. Appelpercelen die vorig jaar vol hingen, hebben nu minder gebloeid en hadden minder sterke bloemknoppen, vooral in gebieden waar in de droge zomer van 2022 geen water kon worden gegeven.

Beurtjarigheid bij Elstar

Bij het belangrijkste ras Elstar speelt beurtjarigheid meer dan bij andere rassen. Fruittelers hebben veelal de beurtjarige bomen zuinig gesnoeid en de weinige bloemen op de eindknoppen gespaard. Bij goed bloeiweer had de vruchtdracht nog mee kunnen vallen, maar deze iets later bloeiende bloemen troffen heel koude en natte bloeidagen waardoor de vruchtzetting tegengevallen is. Eigenlijk hadden alleen de eerste, vroegste bloemen op het meerjarig hout nog een enkele dag redelijk bloeiweer.

Kwaliteitsdunning

De bomen die rijker bloeiden, zouden in dezelfde dagen voor de eerste keer met ATS (Ammonium thiosulphate, dit wordt gebruikt bij vruchtdunning, red.) bespoten worden, maar daarvoor waren de omstandigheden onder meer door regen ongeschikt. Voor die volle bomen was de vruchtrui echter sterk waardoor het aantal uren handmatige dunning beperkt kon blijven. Wel raadt Van Hees een goede kwaliteitsdunning aan, want er hangen tamelijk veel vruchten met uiterlijke gebreken, bijvoorbeeld door nachtvorst.

Bij Jonagold is het op hoofdlijnen een vergelijkbaar beeld met iets meer beurtjarigheid dan gemiddeld. De vruchtzetting viel wat tegen door de matige weersomstandigheden tijdens de bloei en vermoedelijk wat zwakkere knoppen na de topoogst van vorig jaar.

Goede bestuiving

Het belang van een goede bestuiving is vooral dit jaar goed te zien. Daar waar volle bestuiverbomen (de tussendoor geplante sierappels met goed stuifmeel, red.) waren en voldoende bijen, ziet het er veel beter uit dan op percelen met weinig bestuiverbomen.

De later bloeiende rassen als

Maribelle en Pinova hebben ook minder goed bloeiweer gehad en hangen minder vol. Ook de oogst van Schone van Boskoop wordt naar verwachting minder. De rassen met minder marktaandeel, zoals Kanzi, Golden Delicious en Junami hangen wat beter.

Pinova in de NPV-Fruithof collectie.

Foto Marianne van Lienden.

Nachtvorst en appelbloesemkever

Naast de beurtjarigheid en het matige of soms slechte bloeiweer spelen andere factoren mee. Met name de nachtvorst van eind maart heeft meer schade veroorzaakt dan eerst werd gedacht. Naast schade door een kleiner aantal vruchten heeft de vorst zeker ook kwaliteitsverlies gegeven.

Ook de appelbloesemkever heeft dit jaar tot meer schade geleid dan vorig jaar. Tegen deze plaag waren onvoldoende middelen beschikbaar voor bestrijding. Vooral in de biologische teelt waar de telers hoopten op een tijdelijke toelating van Raptol, die niet kwam, pakte dit dramatisch uit. Omdat de vruchtzetting bij biologische percelen altijd wat minder is en beurtjarigheid altijd wat meer, is de noodzaak van de aanwezigheid van ruim voldoende bloemen groter voor voldoende vruchtzetting.

Mededeling van het bestuur !!

Najaars-algemene ledenvergadering uitgesteld

Bij agendapunt 10 van de notulen van de algemene ledenvergadering van 15 april jl., die u in dit blad kunt vinden, is een najaars-*alv* aangekondigd. Een extra *alv* is noodzakelijk, omdat het bestuur niet alleen de donatie voor het beheer van de collectie wil herzien, maar ook in verband met ontwikkelingen bij de Stichting Fruithof Frederiksoord waardoor het bestuur meer tijd nodig heeft om zich goed voor te bereiden en de najaars-*alv* niet op de voorgenomen datum van 7 oktober kan plaatsvinden.

De nieuwe datum van de najaars-*alv* wordt zo spoedig mogelijk bekend gemaakt op onze Facebook pagina en op de website, www.npv-pomospost.nl.

Notulen van de algemene ledenvergadering van de NPV

Datum: zaterdag 15 april 2023.

Locatie: Café-restaurant De Tippe, Lesturgeonplein 5, 8381 BX Vledder.

Aanwezige leden: 9 en 2 toehoorders.

Afwezig: Willy Hollander (ziek), Teun Kooistra (aanwezig bij de lunch), Piet Lautenbag, Cees Sleutjes (m.k.a.), Otto Vloedgraven, Henk Woldring.

Notulist: Marianne van Lienden.

Agenda

1. *Opening en vaststelling agenda.*

Voorzitter Tammo Katuin opent de vergadering en heet allen hartelijk welkom. De agenda wordt aangevuld met de mededeling dat na het middagprogramma een korte bestuursvergadering wordt gehouden. Hiermee is de agenda vastgesteld.

2. *De notulen van de algemene ledenvergadering van 8 oktober 2022 worden ongewijzigd goedgekeurd en zijn daarmee definitief.*

3. *Mededelingen en ingekomen stukken.*

Ingekomen stuk. In een e-mail aan de voorzitter meldt kascommissielid Kees Sleutjes zich af voor de algemene ledenvergadering.

4. *Het jaarverslag van de 2e secretaris over 2022 wordt ongewijzigd vastgesteld.*

5. *Jaarprogramma 2023*

De voorzitter licht het jaarprogramma toe. Dit jaar ligt de nadruk op de volgende onderdelen:

- Regiobijeenkomsten structureren.

Er wordt een commissie in het leven geroepen om samen met de voorzitter een protocol op te stellen voor de regiobijeenkomsten. De ledenadministrateur kan alle 740 leden sorteren op postcode. Dit maakt het gemakkelijk om een passende gebiedsindeling te maken voor de uitnodigingen voor de regiobijeenkomsten.

- Nieuwe projecten starten.

De nieuwe projecten komen in het middagprogramma aan bod.

- IPP nationaal en internationaal uitbreiden.

Op zaterdag 26 augustus a.s. vindt de Internationale Pomologen Tagung in de buurt van Cluj Napoca (Roemenië) plaats. Een kans om de collega's van het Internationale Pyrus Project (IPP) te ontmoeten, want het gaat daar over peren.

6. *Financieel verslag 2022 en begroting 2023 NPV.*

De penningmeester geeft een toelichting bij de Staat van baten en lasten en beantwoordt vragen van de leden. De last "Ledenadministratie" was eenmalig; zij is nu opgeschoond. Er zijn 740 leden, vandaar het lagere contributiebedrag. Het e-boekhouden kost twintig euro per maand. De kosten "collectiebeheer" is de bijdrage aan de Fruithof. De IPP-kosten (opkweek perenbomen) zijn "projectkosten". Wat betreft de lasten: alles zal duurder worden: de kosten voor de Pomospost zijn al gestegen. Toch is een positieve begroting waarschijnlijk. Zou de situatie financieel verslechteren, dan zal het bestuur overleggen hoe er het beste op gereageerd kan worden.

7. *Verslag van de kascommissie en benoeming van de nieuwe kascommissie.*

De kascommissie bestond uit Kees Sleutjes en Henk Woldring met Willy Hollander als reservelid. De heer Sleutjes schrijft in een e-mail d.d. 14 april jl. dat hij de voorzitter mondeling op de hoogte heeft gebracht van de bevindingen van de kascommissie en dat de boekhouding "goed bevonden en door ons goedgekeurd (is)." Sleutjes merkt op dat hij het verslag van het onderzoek naar de financiële administratie onmogelijk schriftelijk kon doen, omdat daarvoor geen protocol aanwezig was, waardoor hij geen aanbevelingen en/of opmerkingen heeft doorgegeven. De voorzitter belooft een checklist op te stellen voor de kascommissie. Johann Glazenburg stuurt een voorbeeld van zo'n lijst naar het bestuur.

Kees Sleutjes en Willy Hollander zijn benoemd tot lid van de kascommissie. Willem Riezebos is reservelid.

Onder dankzegging aan de penningmeester verleent de algemene vergadering het bestuur decharge.

8. *Presentatie financieel verslag 2022 en begroting 2023 Fruithof.*

De voorzitter van de Fruithof, Marien Zeilstra, deelt het jaarverslag uit en licht het toe. De Stichting Fruithof Frederiksoord verkeert in een ingewikkelde situatie, nu de Stichting Floralia Corso Frederiksoord uit de overkoepelende stichting De Tuinen van Frederiksoord is gestapt. Laatstgenoemde stichting die nu nog bestaat uit Stichting Fruithof Frederiksoord en Stichting Van Swietentuin, is opgericht door de Stichting Maatschappij van Weldadigheid. Alle contacten met de Maatschappij van Weldadigheid lopen via De Tuinen van Frederiksoord. Zeilstra legt uit dat de vitaliteit van de collectieboomgaard voorop staat. Alle activiteiten zijn gericht op de biodiversiteit en een optimaal bodembeleid. Tevens wordt selectief gemaaid. Er wordt hemelwater opgevangen van het dak van de grote kas waarmee de jonge aanplant wordt voorzien van water in tijden van droogte.

De cursus cider maken was een succes. De snoeicursussen zijn vorig jaar goed bezocht (en dit jaar heel goed). Het jaar 2022 is afgesloten met een klein positief resultaat.

9. *Bestuursverkiezing.*

Volgens het rooster zijn twee bestuursleden aftredend. Vicevoorzitter en 2de secretaris Marianne van Lienden-Geenen is herkiesbaar. De leden hebben haar herkozen. Eerste secretaris Teun Kooistra stelt zich niet herkiesbaar. Rond lunchtijd neemt het bestuur afscheid van hem. Margitta Deiman en Johann Glazenburg stellen zich beschikbaar voor een bestuursfunctie. Vorig jaar hebben zij samen de ledenadministratie opgeschoond waarna de ledenadministratie en de boekhouding zijn gecombineerd en online bijgehouden kunnen worden. Johann, die in Drieborg woont, geeft aan verder te willen gaan met de ledenadministratie. De leden hebben hier geen bezwaar tegen. Margitta heeft vorig jaar haar eigen hoogstamboomgaard aangelegd en is in de herfst van 2022 redactielid van Pomospost geworden. De leden kiezen beiden als bestuurslid. De voorzitter verwelkomt hen met een handdruk.

10. *Stand van zaken van de financiële gezondheid van de Fruithof en het beheer van de collectie.*

Er is ieder jaar opnieuw een gedoe rond de donatie van de NPV aan de Fruithof voor het beheer van de collectie. Er ligt een samenwerkingsovereenkomst, getiteld Fris en Fruitig, maar die is nooit ondertekend door het bestuur van de Fruithof. Daarin is bepaald dat twintig procent van de contributie-inkomsten naar de Fruithof moet gaan. De penningmeester moet elk jaar het bedrag opnieuw uitrekenen. Dit kan simpeler en daarom wordt nu gedacht aan een vast bedrag. Beide voorzitters en Johann Glazenburg als intermediair bespreken hoe ze de financiën en de samenwerking beter kunnen regelen. In de najaars alv komen deze drie met een voorstel. De vraag die nu op tafel ligt, is of de alv akkoord gaat met de donatie ten bedrage van 2800 euro voor 2022, die reeds als voorschot is uitgekeerd. De leden gaan akkoord met de uitbetaling. Het voorschot van 2500 euro voor 2023 wordt ook goedgekeurd. Wat Marien Zeilstra steekt is de opmerking van de voorzitter van de NPV in 2022 over het "hoofdpijndossier Fruithof". De NPV vergaderde vaak met drie bestuursleden en die vergaderingen verliepen vaak hakketakkend waardoor het bij stemming 2 tegen 1 voor de NPV werd. Maar het NPV-bestuur is nu uitgebreid met twee actieve leden en vergadert voortaan op zaterdag waardoor er veel kans is op verbetering.

11. *Rondvraag.*

Omdat de mogelijkheid zich voordoet om in Groot-Brittannië DNA-onderzoek te laten doen (de NPV kan meeliften met het NFN), vraagt Marianne of het DNA van 25 appelrassen van de collectie onderzocht mag worden voor een bedrag van circa 750 euro. Deze uitgave wordt goedgekeurd, maar staat nog niet op de begroting voor 2023. De mogelijkheden voor subsidie worden nog onderzocht. Er wordt gevraagd waarom DNA-onderzoek nodig is. De NPV wil de kennis op het gebied van erfgoedrasen vergroten. Marien vindt dat dit de taak is van de overheid en daar blijft hij bij.

12. *Sluiting van het huishoudelijk gedeelte.*

De voorzitter bedankt de aanwezigen hartelijk voor hun bijdrage aan de ochtend en sluit de vergadering.

Na een heerlijke lunch neemt het bestuur afscheid van eerste secretaris Teun Kooistra. De tweede secretaris bedankt hem voor zijn inzet voor de NPV en overhandigt hem een boekenbon. Zijn partner krijgt een boekje voor haar toewijding aan de mobiliteit van de eerste secretaris. 's Middags licht Mark Turksma het verslag van de Commissie van Uitvoering toe. Daarna is de vraag hoe het bestuur gaat beginnen met de aanbevelingen van de commissie. Binnenkort wordt het in het bestuur besproken en de uitkomst hiervan wordt voorgelegd aan de leden. Hiervoor zal een werkgroep in het leven geroepen worden.

De voorzitter bedankt iedereen voor zijn of haar bijdrage en sluit de vergadering om 14.15 uur.

GEZOCHT:
LEDEN VOOR DE REDACTIE VAN DE POMOSPOST!!
Lijkt het u leuk om vier keer per jaar een goede en nuttige bijdrage te leveren aan de Pomospost?
Neemt u dan even contact op met Marianne van Lienden van de redactie onder info@npv-pomospost.nl

Diamantpeer

In Nederland kunnen pomologen beschikken over drie Nederlandstalige naslagwerken waarin de Diamantpeer wordt beschreven en afgebeeld. De Diamantpeer werd rond 1900 slechts aangeboden door boomkwekers in het Westen van het land. Eeuwenlang bestond verwarring over de namen van fruitrassen en de enorme hoeveelheid synoniemen houdt pomologen in de 21ste eeuw nog steeds bezig. De Diamantpeer wordt gekoesterd in enkele Nederlandse collecties oude fruitrassen.

Diamantpeer als solitaire boom.

Johann Hermann Knoop

Johann Hermann Knoop (ca. 1706-1778) wordt beschouwd als de grondlegger van de Nederlandse pomologie vanwege zijn "Pomologia. Dat is beschrijvingen en afbeeldingen van de beste soorten van Appels en Peeren, welke in Neder- en Hoog-Duitsland, Frankrijk, Engeland en elders geagt zyn, en tot dien einde gecultiveert" (de beste appel- en peervariëteiten die in Nederland, Duitsland, Frankrijk, Engeland en andere landen worden gewaardeerd en daardoor gekweekt), uitgegeven in 1758. In 1760 verscheen het boek in een Duitse vertaling en in 1771 in het Frans.

In de inleiding van "Pomologia" wordt duidelijk dat Knoop bekend was met de botanie en het werk van geleerde tijdgenoten, zoals Linnaeus. Hij vraagt zich hierin af: "Als men alle gewone boerensorten zou willen beschrijven, waartoe zou dit dienen, "latende wy de gemene (gewone, red.) slegte soorten onaangemerkt." Als eerste vermeldt Knoop in zijn "Synonymisch of meer-namig register en bladwyzer van de voorheen beschrevene peeren" vier pagina's namen van peren met hun synoniemen.

Behalve "Pomologia" schreef Knoop ook "Fructologia" en "Dendrologia". Daarnaast publiceerde hij over mathematica, landmeetkunde en astronomie.

De Diamantpeer komt als Diamant-peer voor in de Nederlandstalige uitgave van "Pomologia" (1758). In de Duitstalige uitgave, verzorgd

door Johann Michael Seligmann, Nürnberg 1760 (geraadpleegd is de Edition Komet Köln 2009) ontbreken behalve bovengenoemd ras nog veel meer rassen die in de Nederlandse editie van 1758 wel aanwezig zijn. Hiermee wordt duidelijk dat Knoop de Nederlandse rassen zorgvuldig bestudeerd heeft. Bovendien pleit de keuze van Knoop voor toekenning van de Diamantpeer tot het Nederlands erfgoed peer.

De afbeelding van de Diamantpeer bij Knoop (1758).

Matthieu van Noort

Vanwege zijn publicatie "Pomologia Batava" (1830) wordt Matthieu van Noort (1768-1844) beschouwd als een waardig opvolger van Knoop, hoewel hij geen achtergrond had in de tuinbouw of fruitteelt, zoals Knoop. In het voorwoord verwijst Van Noort naar het "Fruitkundig Woordenboek" in de vertaling van J. F. Serrurier, die gebruik maakte van de uitgave van J.C. Christ in het Hoogduits en de Engelstalige uitgave van W. Forsyth "A treatise on the culture and management of fruit-trees". Bovengenoemd boek bestaat uit twee delen, het bevat platen en verscheen in Amsterdam in 1805-1806. Ook verwijst Van Noort naar het werk van Knoop en naar de systematische rangschikkingen door meerdere eigentijdse auteurs. Van Noort studeerde rechten en had tekenen en schilderen als zijn grote passie. Van Noort was verzamelaar van Hollandse en Vlaamse schilderkunst, amateurtekenaar, amateurgraficus, beeldhouwer en publicist. Hij woonde op het Huis ter Wadding in Voorschoten, dat in 1770 werd gebouwd in opdracht van zijn vader en hij werkte in Leiden. Nadat zijn vriend, professor B. Wittwaall, hoogleraar plattelandseconomie in Leiden, zijn geschilderde vruchten had bewonderd en hem op het pomologisch belang ervan had gewezen, wierp Van Noort zich met grote inzet op de studie van appel- en perenrassen met als resultaat een prachtig boek over 84 Nederlandse appel- en perenrassen. Hij werkte van

1830 tot aan zijn dood in 1844 aan het boek. Dit boek is nog steeds van groot belang voor pomologen, omdat het de honderdtien jaar tussen Knoop's "Pomologia" en het volgende, grote Nederlandse pomologische standaardwerk "De Nederlandsche Boomgaard" (zie hieronder) enigszins opvult.

Van alle in "Pomologia Batava" beschreven rassen zijn twee afbeeldingen in kleur aanwezig, een van de zonzijde en een van de schaduwzijde. Daarnaast is er een doorsnedetekening, waarop het klokhuis en de vorm en de diepte van steel- en kelkholte goed te zien zijn. Uit details, zoals schurftvlekjes op de schil, blijkt dat hij geen pomoloog was, want deze zou alleen gave vruchten afbeelden. Naast het uiterlijk van de vrucht vermeldt hij tevens de pluktijd, het gebruik en de gebruiksperiode. Als hoofdnaam geeft hij de toen in Nederland algemeen gebezigde namen. Van meerdere rassen zijn bovendien een aantal synoniemen opgenomen. Een inhoudsopgave of rassenlijst ontbreekt in het originele boek. Uitgeverij en drukkerij Springer in Leiden heeft zich zeer bekwaam getoond in de, ten tijde van Knoop nog niet bestaande, lithografische druktechniek. Daardoor kon het tijdrovende, voor elk boek met de hand inkleuren van alle platen vervallen. Ook werd de kwaliteit van de afbeeldingen veel beter door dit nieuwe drukproces. Van dit zeldzame (en daardoor zeer kostbare) boek zijn slechts drie exemplaren bekend.

De afbeelding en tekst van de Blanke Diamantpeer bij Van Noort (1830), nummer 62.

“De Nederlandsche Boomgaard” (1868)

Al in de 18de eeuw was er verwarring over de naamgeving van de diverse fruitsoorten in Boskoop. In de tweede helft van de 18de eeuw werd de teelt van vruchtbomen er sterk uitgebreid. Er werden appel, peer, kers, krik, perzik, abrikoos, wijnstok, kastanje, hazel- en walnoot gekweekt, niet alleen voor de buitenplaatsen in Holland, maar ook voor kleinere stadstuinen van burgers. De verschillende soorten hield men met “nommerhouten” uit elkaar. Elke soort had een nummer in het “nommerboek” van de kweker. Deze nummers werden met Romeinse cijfers in een paaltje gesneden, omdat Romeinse cijfers makkelijker te snijden waren. Om veel cijfers te vermijden begon men weer van begin af aan met één of twee schuine strepen voor het cijfer, wat men één of twee “schuin” noemde. Dit systeem is gevoelig voor fouten, want houten paaltjes vergaan na enkele jaren.

Boskoop was in de 19de eeuw het pomologisch centrum van Nederland. In 1861 richtten enkele vooraanstaande kwekers er een vereniging van beroepskwekers op. Aanvankelijk kreeg zij de naam “Vereeniging tot regeling en verbetering der Vruchtsoorten te Boskoop”; in 1869 werd deze gewijzigd in “Pomologische Vereeniging”. Op tentoonstellingen die door deze vereniging in Boskoop werden gehouden, probeerde men door middel van het determineren van de vruchten te komen tot de juiste benaming en de echtheid van de ingezonden fruitrassen. Het doel van deze exposities en van publicaties over fruitsoorten was het vergroten van de kennis van fruitrassen onder boomkwekers. In 1874 richtte deze vereniging een proeftuin met een grote collectie fruitrassen op waarin raszuiver materiaal werd aangeplant. Daarvan werd enthout onder de leden verspreid. In 1924 is deze tuin gesloten.

Tussen 1864 en 1868 verscheen het tweedelige “De Nederlandsche Boomgaard”, deel 1 Appels en deel 2 Peren en steenvruchten. De rasbeschrijvingen waren het resultaat een samenwerkingsverband van het bestuur van de vereniging van beroepskwekers, vooral K.J.W. Ottolander, (1822-1887), dendroloog en pomoloog, heeft veel geschreven voor bovengenoemde vereniging. De afbeeldingen “naar de natuur” zijn van de hand van de schilder Samuel Berghuis. Deze werden als chromolithografie aangemaakt door Severeijns in België, die in die tijd tot de besten ter wereld behoorde. Na voorafgaande inschrijving werden ongeveer 1100 exemplaren verkocht in Nederland en België, en 100 in Duitsland. Het werk was van onschatbare waarde

De afbeeldingen van de Dubbele Bergamot (synoniem Diamantpeer) bij Berghuis (1868), plaat 6, nummer 12.

voor de kennis van het Nederlandse fruitassortiment en voor de faam van de toenmalige fruitboomkwekers in Boskoop.

Deze vereniging schrijft in de voorrede: “(de Vereeniging (...)) heeft in 1862 en 1863 een krachtige poging aangewend om verbetering in dezen (de naamgeving, red.) te brengen door de uitgave van “eene Beschrijving der vruchtsoorten” in welk werkje de gelijke beteekenis van (...) de synoniemen werd aangewezen en door enkele afbeeldingen in omtrek opgehelderd”.

Het voorwoord van “De Nederlandsche Boomgaard” is geschreven door H.C. van Hall (1801-1874), botanicus en hoogleraar Botanie en Landhuishoudkunde aan de Universiteit van Groningen. Hij is bekend van de oprichting van de Landhuishoudkundige School daar. Van Hall schrijft allereerst over de teelt van fruitbomen die nog altijd van grote betekenis is. Nederland voldoet door de rijke voortbrengselen van de boomgaarden niet alleen in zijn eigen behoeften, maar exporteert naar den vreemde veel meer vruchten, dan Nederland vanuit het buitenland ontvangt. Van Hall noemt de verwarring van namen, waardoor in verschillende gewesten aan dezelfde vrucht verschillende namen gegeven worden. Iets waarover ook in het buitenland vaak is geklaagd. Van Hall noemt Knoop's “Pomologia” als voorbeeld van een boek waarin geen eensgezindheid was over de naamgeving van vruchten in de verschillende streken van het land.

In één uitgave van de Vereeniging tot Regeling en Verbetering der Vruchtsoorten, te Boskoop, Eerste Reeks, — 1862, de voorloper van de Nederlandsche Boomgaard, wordt de naam Grauwe Diamantpeer genoemd. Dit ras ontbreekt in Berghuis (1868). Daarom wordt het hier verder buiten beschouwing gelaten.

Diamantpeer

De beschrijving van de uiterlijke kenmerken van “Diamant-peer” bij Knoop (1758) is nogal summier. Over de boom vermeldt hij slechts dat de groeikracht en de vruchtbaarheid goed zijn. Hij bespreekt de vrucht als volgt: het formaat (tamelijk groot), de vorm (langwerpig, ovaal, naar de steel toe dunner wordend),

de schil (glad, dik), de steel (kort), het vruchtvlees (zacht, korrelig, voldoende sappig), de smaak (zoet) en de houdbaarheid (kort). De afbeelding komt in grote lijnen overeen met de tekst, behalve de steel, want die is niet kort. Vergelijk de afbeelding en de beschrijving van Berghuis (1868).

DIAMAND-PEER. Is een tamelyk grote Peer, van gedaante wat langwerpig, o-vaals wyze, dog naar de Steel toe, die kort is, wat verdunnende; haar Schil is glad en dik, van Kolor, ryp zynde, geelagtig-groen, en met fyne bleek-bruine slippen geflipt; het Vleesch is wat bros, en korlig, dog zappig genoeg, en van een zoete geurige smaak, maar ze kan niet lang duuren, wordende doorgaans eenige dagen na het plukken buikziek, dat hare agting zeer vermindert.

De Boom maakt goed Gewas, en draagt zeer wel.

De tekst van Knoop (1758) bij de Diamantpeer.

Diamantpeer als horizontale palmet vóór de zomersnoei.

Diamantpeer met doorsnede en pitten.

De tekst van de Dubbele Bergamot (synoniem Diamantpeer) bij Berghuis (1868), plaat 6, nummer 12.

Van Noort (1830) kiest Blanke Diamantpeer als voorkeursnaam. Hij bespreekt de kleur van de vrucht (geelgroen) en vermeldt roestvlekken en een donkerder rode blos aan de zonzijde. De kelk is gesloten, ondiep en er is uitstralende roest. De steel is 18 strepen, 18 mm, lang. Een streep is een in 1820 ingevoerde lengtemaat in Nederland en is 1 millimeter. Het is een zomerpeer, te gebruiken tot en met september, begin oktober. De gebruikstijd is korter dan bij Knoop (1758) die oktober-november als bijschrift heeft bij de afbeelding.

Voor de beschrijvingen van de fruitsoorten heeft Berghuis (1868) onder meer Knoop (1758) en Van Noort (1830) geraadpleegd, zoals vermeld wordt in de inleiding van deel 1 Appels, p. XIII. Het formaat van Dubbele Bergamot (synoniem Diamantpeer) is van de vierde grootte (van de grootte 1 tot en met 4 (Berghuis (1868), inleiding p. XIX), vergeleken met het formaat van Bergamotte en Juttepeer (Gute Graue) en kleiner. Berghuis (1868) baseert zijn beschrijving op Van Noort (1830), maar hij laat een paar uiterlijke kenmerken onbesproken, zoals de kelkblaadjes en de pluktijd. Ook de afbeeldingen bij Van Noort (1830) en Berghuis (1868) komen overeen, zij het dat de peer bij Berghuis (1868) een duidelijke roestkap bij de steel heeft, die bij Van Noort (1830) ontbreekt.

Hieronder volgt de rasbeschrijving van Diamantpeer in de NPV-Fruithof collectie hoogstamfruitbomen in Frederiksoord. Rasbeschrijving Diamantpeer.

Synoniemen: Dubbele Bergamot, Blanke Diamantpeer, Bergamotte d'Alençon, Prinsenpeer.

Herkomst: Onbekend, vermoedelijk inheems. Het ras is zeer oud. Het was algemeen verspreid in de 19de eeuw.

Vrucht:

Vorm en grootte: rond-conisch, naar de steel smaller toelopend,

klein, de maximale breedte ligt in het midden, de vrucht is symmetrisch.

Grondkleur: groen, bij rijpheid geel, aandeel kaneelkleurige roest bij de kelk groot, bij de steelaanzet zeer groot, op de wang gemiddeld. Steel en steelholte: steellengte middellang, licht gebogen, steeldikte gemiddeld, steelholte ondiep, houtachtig.

Kelk en kelkholte: kelk open, tamelijk diep, kelkblaadjes kort, naar buiten omgebogen, bruinzwart, hoornachtig, kelkholte smal, vlak. Vruchtvlees: textuur: tamelijk zacht, iets korrelig, kleur witgeel, sappig, zoet.

Zaden: vorm: elliptisch, kleur: tabaksbruin.

Plukrijp: half september.

Eetrijp: september-begin oktober.

Gemiddeld gewicht: 110 g

Gebruik: handpeer, stoven (compote).

Boom:

Groei: sterk, minder geschikt voor haag- en leivorm tegen muren vanwege het lange vruchthout.

Groeivorm: opgaand.

Blad: spreiding blad in relatie tot twijg: opwaarts, lang, ovaal, spits, schuitvormig gebogen d.w.z. naar boven omgekruld, ondiep gezaagd, bladsteel lang.

Bloei: laat (eind april, begin mei).

Vruchtbaarheid: goed, regelmatig, vruchten kunnen klein zijn.

Teelt: veredeling op zaailing.

Ziekten en beschadigingen: gezond, weinig vatbaar voor ziekten.

Dubbele Bergamot

Over de naam Dubbele Bergamot die Ottolander en zijn collega's als voorkeursnaam hebben gekozen, schrijven zij: "(...) dat de in het "Handbuch" (S. 81) beschrevene volltragende Bergamotte, synoniem Sinclair, dezelfde zoude zijn als onze dubbele Bergamot; de beschrijving komt vrij wel overeen, doch bij later onderzoek bleek ons dat

de soorten verschillen; de vrucht van de Sinclair is meer langwerpig en de boom geheel anders". Met "Handbuch" wordt het "Illustrirtes Handbuch der Obstkunde" u.s.w. van Fr. Jahn, Eduard Lucas en anderen, 4 delen, Stuttgart 1859 - 1864 bedoeld. Tegenwoordig breken pomologen zich het hoofd om de Volltragende Bergamotte (synoniem Sinclair) terug te vinden, maar dit is tot nu toe niet gelukt. In Nederland zijn de Zomer-, Herfst- en Winterbergamotte bekend. Ook is er een onbekende Bergamotte in de NPV-Fruithof collectie die de naam Herfstbergamotte had, maar groter is dan het peertje dat onder de naam Herfstbergamotte in de collectie is opgenomen. De onbekende peer is houdbaar tot begin oktober, geurt zoet en wordt daarna "teigig", dat wil zeggen dat het vruchtvlees bruin wordt. Het is waarschijnlijk een peer om te drogen. Inmiddels is bekend dat er meerdere variëteiten van Herfstbergamotte bestaan.

Diamantpeer in volle bloei.

Het blad van Diamantpeer is schuivormig gebogen.

Blad van de Diamantpeer.

Catalogi van vruchtboomkwekers

In 19de-eeuwse catalogi van vruchtboomkwekers, onder andere van J. Wttewaal in Voorst (1857) en van Heusinkveld (1852) wordt de Diamantpeer niet vermeld. Van der Goot in Boskoop, ca. 1900, heeft hem evenmin. P.A. van der Goot, Elst, ook ca. 1900, biedt hem

8	Diamant, zie dubb. Bergamotte. Dirkjes (Fondspeer.)	Tegen boomrijp. Eind Oct.	Aug. beg. Sept. Jan.-Apr.	Uitstekende vroege stoofpeer, groeit goed en is vruchtb. Zeer goede tafelppeer, mits geplant op warme standplaats.
9 ^a	Doyenné d'hiver. Bergam. de la Figue. de la Festeide.	Half Sept. boomrijp.	Sept. beg. Oct. Eind. Aug.-Sept.	Zeer goede tafelppeer. Vruchtb. Groeit sterk. Uitstekende tafel- en marktvr. In de eerste jaren de hoofd takken inspijken. Groeit snel.
7	Dubb. Bergamotte. (Blanke Diamant, Prinsenpeer.			
10	Dub. Fransche Suikerpeer.			
12	Darandau, zie De Tongres. Fondspeer, zie Dirkjes. Gezegende Ferr, zie Winter-suikerpeer.			
	Gioser Wildemanns.	beg. Nov.	Jan. einde Mrt.	Deze en de wintersuikerpeer, zijn de beste winter stoofpeeren. De boom groeit goed en is op zwaare grond zeer vruchtbaar.

Pagina uit de catalogus van Admiraal in Rijp.

wel aan. Hij noemt het ras Diamantpeer en vermeldt het synoniem Blanke Diamantpeer, en geeft de volgende informatie: tafelppeer; vruchtbaar; beste peer.

Admiraal's Vruchtboomen in Rijp, Noord-Holland, jaartal onbekend, vermeldt bij Diamant: zie Dubbele Bergamotte. Daar noemt hij de synoniemen Blanke Diamant, Prinsenpeer. Pluktijd: half september; rijp: september-begin oktober; zeer goede tafelppeer; vruchtbaar; groeit sterk.

In 1880 heeft Koninklijke Vruchtboomkwekerij Galesloot in Amsterdam 380 variëteiten peer in zijn catalogus, maar de Diamantpeer ontbreekt: is deze variëteit misschien te gewoontjes voor hem, zoals Knoop in 1758 schreef, een "gemene (gewone, red.) slegte soort" om "ongemerkt" te laten?

De jongste vermelding van Diamantpeer heb ik gevonden in "Vruchtboomtelling in Ingen (Betuwe) deel 2 Peren, pruimen, kersen, diversen", bron: De Fruitteelt 1941, p. 4 - 13. In 1939 werden daar 91 perenvariëteiten geteld, met een totaal aantal perenbomen van 9065. Dertien perenrassen namen 72,1 procent van het totaal voor hun rekening. Van tien rassen is één boom geteld waaronder Diamantpeer.

Tot besluit

De peer in de NPV-Fruithof collectie vertoont veel uiterlijke kenmerken van de Dubbele Bergamot (synoniem Diamantpeer) bij Berghuis (1868). Maar vanwege het grote aantal synoniemen voor Diamantpeer is het moeilijk vast te stellen welke rasnaam de juiste is. Daarom is het raadzaam de rasnaam Diamantpeer als werknaam (wn) (Arbeitsname) te beschouwen. Omdat het ras in drie Nederlandstalige standaardwerken over pomologie wordt beschreven en afgebeeld, behoort het tot de nationale perencollectie en is het een kandidaat voor de Nederlandse perendatabank in oprichting van het CGN (Centrum voor Genetische Bronnen Nederland) van Wageningen University Research in Randwijk.

Tekst en foto's (tenzij anders aangegeven) Marianne van Lienden, contactpersoon voor de NPV-Fruithof collectie, e-mail: info@npv-pomospost.nl

Literatuur

Berghuis, S., "De Nederlandsche Boomgaard, naar de natuur afgebeeld en beschreven en uitgegeven door het bestuur der Vereeniging tot regeling en verbetering van de vruchtsoorten te Boskoop, met afbeeldingen naar de natuur door S. Berghuis; van eene voorrede voorzien door H.C. van Hall. Groningen, Wolters, 1868, 2 delen, deel II Peren en steenvruchten, plaat 6, nummer 12, pag. 12.

De Fruitteelt 1941, p. 4 -13.

Knoop, J.H., "Pomologie oft kennisse der vrugten en bijzonder van de Appels en Peeren".

<https://library.wur.nl/speccol/fruithof/pomologia/Pomol/PIOrgPee/PlaPo3.htm>

Wagenaar, Cor, Johann Hermann Knoop en de Kunst van de Geschiedenis. In: Bulletin KNOB jaargang 115 (2016), nummer 3, p. 132-147.

Noort, M. van, Pomologia Batava, 1830. https://library.wur.nl/speccol/fruitvrij/pomologiabatava/UPOV_pear_p.19. https://www.upov.int/edocs/mdocs/upov/de/tg/tg_15_2_proj.pdf

Vuyk Sr; Aart, "Boskoop. Vijf eeuwen boomkwekerij". Boskoop 1966.

Paradijsappels

Verzamelnaam voor verschillende appelrassen

In Nederland kunnen pomologen beschikken over drie Nederlandstalige naslagwerken waarin de Diamantpeer wordt beschreven en afgebeeld. De Diamantpeer werd rond 1900 slechts aangeboden door boomkwekers in het Westen van het land. Eeuwenlang bestond verwarring over de namen van fruitrassen en de enorme hoeveelheid synoniemen houdt pomologen in de 21ste eeuw nog steeds bezig. De Diamantpeer wordt gekoesterd in enkele Nederlandse collecties oude fruitrassen.

Een schamel appeltje is door Linnaeus als *Pyrus Malus Paradisica* vernoemd, waarschijnlijk vanuit zijn veronderstelling dat het de oersoort van de appel betrof. Verondersteld wordt dat dit appeltje de naam Paradijs kon krijgen, omdat oude schrijvers ervan uitgingen dat het de appel uit het paradijs zou zijn, waar Adam en Eva van hadden gegeten. In het verleden waren er meer soorten paradijsappels bekend, het is dus een verzamelnaam. Witte en Rode Zomer Paradijs, synoniemen St. Jans appel, Jacobsappel, en Vroege Franse Paradijs werden in de 17e en 18e eeuw gebruikt om lekkere appelsoorten op te enten, om zo klein blijvende en vroeg dragende appelstruiken te krijgen. De geënte boompjes met de onderstam Doucin werden Naantjes of Naantjesbomen genoemd. Deze zijn inmiddels verdwenen. Zo werd in de 16e eeuw in Frankrijk een zwak groeiende selectie van de wilde appel Paradis Jaune de Metz, kortweg pajam, gebruikt als zwakke onderstam. Tegenwoordig gebruikt de boomkweker de zogenaamde Malling onderstammen (M9 of M26) of andere, later veredelde onderstammen. Deze ziekte- en virusvrije onderstam is in Frankrijk in de handel onder de naam PAJAM®.

In de 19e eeuw waren er meer soorten paradijsappels bekend. Uilkens noemt er vier in 1850, maar er waren er meer bekend. In de Nederlandstalige literatuur worden de volgende paradijsappels vermeld:

- Enkele Witte Zomer Paradijs (ook wel Bruiloftsappel, Vroege Paradijsappel, Vroege Zoete Paradijs, St. Jansappel of Naantjesappel genoemd)
- Dubbele Witte Zomerparadijs
- Enkele Rode Zomerparadijs (Enkel Paradijs)
- Rode Zomer Paradijs (ook wel Rode Paradijs, Rode St. Jansappel of Rode Naantjesappel genoemd)
- Enkele Rode Winter Paradijs
- Dubbele Rode Winterparadijs
- Zoete Winter Paradijs
- Dubbele Zure Paradijs
- Vroege Franse Paradijs (Franse Paradijs)
- Keulse Paradijs
- Brabantse Zure Paradijs (synoniem Dubbele Brabantse Zure Paradijs)

Op dit moment kennen we in Nederland nog drie soorten paradijsappels, Zoete Paradijs, Enkele Zure Paradijs en Dubbele Zure Paradijs. Deze laatste is een moesappel. De eerste, Zoete Paradijs, wordt ook wel Drentse Paradijs of Pandiezen genoemd. Dit is een bijzonder fraaie, donkerrode tot paarse vrucht. Door zijn donkere kleur wordt hij in het Gronings Westerkwartier ook wel Zwartgat genoemd. Het is

Dubbele Zure Paradijsappel bij Knoop (1758).

Dubbele Zure Paradijs bij Matthieu van Noort (1830).

een zogenaamde potappel die in hete bliksem, stampot met zoete appeltjes, werd gebruikt (zie foto voor het recept).

Oude appelsoorten hebben ook Paradijsappel als synoniem, zoals Rode Jopen, Witte Winter Calville, Rode IJzerappel en Rambour Franc. In de Franse literatuur wordt de Paradise, een synoniem voor de appel Thorle d'Été, genoemd.

Jan Veel

Naschrift

Enkele peren hebben een naam met paradijs in de samenstelling als synoniem. Drie perensoorten worden in het Duitse taalgebied als Paradiesbirne aangeduid: Beurré Roman, Colmar en Virgouleuse. Deze laatste is in het Franse taalgebied ook bekend als Paradis of Paradis d'Hiver, Winterparadijspeer zouden wij kunnen zeggen. Verder is er nog de Paradis d'Automne (Herfstparadijs), een synoniem voor Beurré d'Apremont (met het synoniem Calebasse Bosc bij De Greeff (1907) en ook voor Princesse Marianne. >>>

Tussendoor

Fruitvrouwtje

Gronings recept voor hete bliksem.

Literatuur

Dommele, Herman van, "Appelen voor miljoenen. De geschiedenis van paradijsappels tot golden delicious appel", 3e druk, St. Niklaas, België 1988 (in eigen beheer uitgegeven).

Guide Pratique de l'Amateur de Fruits. L'établissement horticole Simon Louis Frères. 2e druk Plantières lès Metz. 1895. (Deze catalogus behandelt alle tot dan toe bekende appel-, peren- en pruimenrassen).

Serrurier, J.F., "Fruïtkundig Woordenboek", Eerste deel. Amsterdam 1805.

Uilkens, T.F., Handboek voor de Nederlandsche Ooftboomteelt. Groningen 1850.

<https://catalogue.starfruits-diffusion.com/variete/pajam-2-cepiland/?lang=en>

Frise, grote jutteperen,
Druiven, perzik en meloen,
Alles wat je kunt begeren,
Als je maar let op 't seizoen,
En 't om 't geld niet laten moet,
Geeft mooi Mietje in overvloed.

(Frise, grote jutteperen,
Druiven, perzik en meloen,
Alles wat je kunt begeren,
Als je maar let op 't seizoen,
En 't om 't geld niet laten moet,
Geeft mooi Mietje in overvloed.)

Uit: Adriaan van der Hoop jrsc.,
Hoe men zijn brood verdient.
ABC (1855).
Bron: <https://www.dbnl.org/tekst/hoop002>

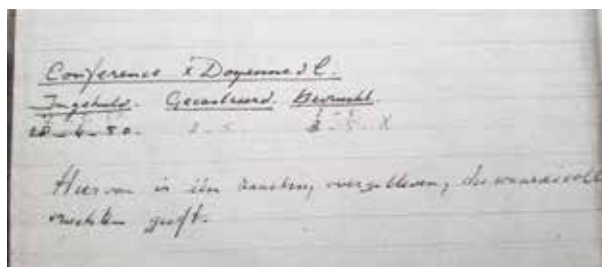
Pomologie

Condo, de peer van Frederiksoord

Van 1948 tot 1977 was de heer Gerrit Lubberts chef fruitteelt en praktijkleraar aan de G.A. van Swieten Tuinbouwschool in Frederiksoord. Behalve het geven van praktijklessen en het onderhouden van de destijds 3 ha grote fruit- en boomkwekerij behorende bij de school hield hij zich bezig met het ontwikkelen van nieuwe appel- en perenrassen.

Condo. Foto van het internet.

Het schriftje van Lubberts.

Door twee verschillende rassen met elkaar te kruisen krijg je nakomelingen die eigenschappen van beide ouders in zich dragen. Het komt maar zelden voor dat daar een verbetering van bestaande rassen uit voortkomt. Toch lukte het hem. In 1950 kruiste hij o.a. de perenrassen Conference en Doyenné du Comice, het jaar daarop zaaide hij de pitten van de bestoven vruchten uit.

Voordat een zaailing perenboom vruchten draagt ben je al gauw 10 jaar verder. In 1963 viel één zaailing hem op door de kwaliteit van de vruchten. Door van die zaailing takken te enten kon hij het ras vermeerderen. Hij noemde het ras Condo, gevormd door de beginletters van de voorouders.

In samenwerking met de fruitteeltproeftuin in Kraggenburg volgde hij dit nieuwe ras nog eens 10 jaar om eigenschappen als smaak, bewaarbaarheid en gevoeligheid voor ziekten te testen. Pas in 1974 kwam hij met de resultaten in de openbaarheid en nog eens 10 jaar later kwamen de eerste Condo-bomen in de handel.

Hoewel Condo beter smaakt, een mooiere vorm heeft dan Conference en vruchtbaarder is dan Doyenné du Comice werd het ras toch niet op grote schaal door de beroepsfruitteelters aangeplant. De reden is dat Condo peren na langdurige bewaring in de CA-cel een kort uitstalleven hebben.

Voor particuliere tuinen is de Condo zeker aan te bevelen omdat de boom veel en snel draagt en de vrucht heerlijk van smaak is.

Verhuizing uit Ermelo.

Transport in de schooltuin in Frederiksoord.

Eén van de eerste Condo-bomen heeft 23 jaar lang in de tuin gestaan van Betty Feitsma-Lubberts, dochter van kweker Lubberts. Zij besloot de boom te schenken aan de Tuinbouwschooltuin in Frederiksoord, alwaar die op 1 december 2021 feestelijk geplant werd in het bijzijn van familieleden. Als eerbetoon aan Gerrit Lubberts werd bij de boom een mooi gegraveerd bordje geplaatst.

Het ras Condo wordt gelukkig nog steeds vermeerderd en in de handel gebracht. Vooral in Duitsland is het ras populair. Ook hier in Frederiksoord wordt het ras

Condo is geplant op 1 december 2021.

vermeerderd, o.a. door de NPV.

De werkgroep Perenleiding Frederiksoord, die zich bezighoudt met restauratie van de oude leiperenlaan op de schooltuin, heeft naast rassen uit de 19e eeuw ook een aantal Condo bomen geënt. Waarschijnlijk

Volle bloei, voorjaar 2023.

zal daar binnenkort een mooi exemplaar van worden uitgeplant in de perenallee.

De Condo kan met reden een perensoort zijn waar Frederiksoord trots op mag zijn!

Tekst en foto's (tenzij anders aangegeven) Harrie van Noort.
31-7-2023

Bordje bij de boom.

Tussendoor

Zonnebloemen tegen vogelschade

Kunnen zonnebloempitten de pikschade van pimpelmezen aan jonge perenvruchten in de late zomer/ vroege herfst enigszins beperken? Er waren waarnemingen, hoewel zeer beperkte, dat zonnebloemplanten die zaad gezet hebben en in de buurt staan van perenbomen, voornamelijk Conference, aantrekkelijker lijken te zijn dan onrijpe peren. De schade aan peren was er gedaald met zeventig procent. De zonnebloemplanten moeten vroeg gezaaid worden of, nog beter, voorgetrokken (bijvoorbeeld in een kas), anders is de zaadvorming te laat. Ook Beurré Alexandre Lucas en plaatselijk Saint Remy hadden vroege pikschade.

Volgend jaar het proberen waard...

Vincent Turkelboom

Zwijndrechtse Wijnpeer met vogelschade.

Pomoloog
Daar plukt u de vruchten van.

Marcel Tross Pomoloog

Advisering in:

- Aanleg en onderhoud
- Boomgaarden en boominspectie
- Vitaliteitsonderzoek
- Bodemanalyse
- Cultuurtechniek

Koewidensedijk 25, 7161 RJ Neede

E-mail: infopomoloog@gmail.com

Mobiel: 0622 - 33 0626

www.pomoloog.com

Ginkgo biloba Een weinig aangeplante vruchtboom

De Ginkgo behoort taxonomisch bij de naaktzadigen, ook al is het zaad ingepakt in een harde schil, die eruitziet als een pistachenoot (foto 1), die weer omgeven is door vruchtvlees (foto 2) en lijkt op een onrijpe Mirabelle de Nancy.

In Nederland staat de oudste boom in de Oude Hortus in Utrecht. Aan het einde van 19e eeuw kwam de boom enigszins in de mode en bleef dit tot en met de jaren dertig van de vorige eeuw. Er zijn heel wat landgoederen die een bijna 100-jarig exemplaar hebben. Een jaar of 25 geleden hebben de Nederlandse boomkwekers de Ginkgo tot boom van het jaar gepromoveerd. Dat heeft tot een grote aanplantimpuls geleid.

De Ginkgo, een boom van de eerste orde (hij wordt hoger dan 12 meter), is tamelijk bijzonder: er zijn vrouwelijke en mannelijke

1. Het zaad ziet eruit als een pistachenoot.

3. De wind verspreidt het sperma vanuit een soort kegel.

4. Het vrouwelijk orgaan, dat recht op een steel staat.

2. Het zaad is omgeven door vruchtvlees.

exemplaren, maar solitaire, geïsoleerd staande mannelijke en vrouwelijke bomen kunnen ook kiemkrachtig zaad leveren. Zaad hoeft niet alleen te ontstaan in de bevruchte vrouwelijke geslachtsorganen, maar ook willekeurig op of uit een blad. Het sperma wordt in het voorjaar vanuit een soort kegel (foto 3) door de wind verspreid en wordt in een vrouwelijk orgaan, dat recht op een steel staat, opgeslagen (foto 4) in een ruimte aan de top (een bevruchting heeft dan niet plaats). De onbevruchte vrucht gaat zich ontwikkelen, die door het gewicht gaat hangen. Eind augustus, begin september vindt de bevruchting plaats doordat het sperma omhoog kruipt. Vrouwelijke bomen produceren in de echte thuislanden in Azië tot wel 300 kg aan vruchten (foto 5). Mannelijke bomen produceren schaars; de mijne,

die nog geen 40 jaar oud is, had er twee jaar geleden ongeveer 35, vorig jaar was een slecht jaar, misschien 15 volwassen zaden en heel veel loze, slecht ontwikkelde omhulsels. Wel hoor en zie ik in het zuiden van het land steeds meer Ginkgo's die vruchten dragen of liever, zie ik steeds vaker zaden op de grond liggen na de bladval. In westerse landen worden de bomen als straatboom gewaardeerd, maar worden de vruchten niet op prijs gesteld noch als spijs noch vanwege de vrucht zelf: het vruchtvlees stinkt en is kennelijk onsmakelijk. Vogels laten ze ook liggen. In New York is zelfs een

gemeentelijke verordening, die het direct opruimen van het vruchtvlees – ook op particulier terrein – verplicht stelt. In Seoul worden in de oogsttijd aan de straatbomen omgekeerde paraplu's gehangen, waarin de vruchten worden opgevangen. Deze gaan naar de voedselbank (foto 6).

De Ginkgo is weinig gevoelig voor ziekten, kwalen en ongedierte en doet het goed als straatboom, bijvoorbeeld in Eindhoven (aangeplant door Frans Fontaine). Ik zie zomers alleen wat spint.

5. Vrouwelijke bomen produceren in Azië tot wel 300 kg aan vruchten.

6. De Ginkgo-straatbomen met paraplu's in Seoul.

Ik heb de indruk, dat oudere bomen en bomen boven de rivieren vaak wat slordig in opbouw zijn, waarbij na een jaar of 30 op een of meer zijtakken als een zuiger een tweede top ontstaat; wellicht wordt dit mede veroorzaakt doordat de zijtakken tamelijk vlak zijn ingeplant. In Azië is dit ook het geval, maar daar maken de bomen ook luchtwortels, die ik hier nog niet heb gezien. De nieuwere bomen uit de jaren negentig, althans beneden de rivieren, lijken strak van vorm. Voor zover ik weet zijn ze uit Italië afkomstig. Knoppen en scheuten staan ook haaks op de tak. Winterherkenning is zelfs voor de leek niet moeilijk vanwege de kraalachtige knoppen, in feite kortlot (foto 7).

In het blad van de Ginkgo lopen de nerven evenwijdig

7. De knoppen hebben een kraalachtige vorm.

8. De boom bij de universiteit in Daruvar, Kroatië.

aan elkaar en niet visgraatvormig aan een hoofdnerf. De jongste bladeren aan de lange loten zijn vaak gespleten. Er komen echter talloze variaties in bladvorm voor. In Engeland is zelfs een kweker, die iedere boom als unicum verkoopt (en er een nationale collectie van heeft gemaakt).

Uiteraard zorgen de bladeren voor fotosynthese. Als enige boom doen de zaden dat ook.

Zomers is de bladkleur in Nederland wat vlak groen (in Beijing donkergroen). De boom filtert het zonlicht, bij mij staat hij dan ook aan de rand van het terras. De boom leent zich uitstekend voor manipuleren. Ik heb drie keer de top teruggezet om een bredere boom te vormen. Er zijn ook palmetvormen zoals die bij de universiteit in Daruvar, Kroatië (foto 8).

Het meest spectaculair is de boom als na een lichte nachtvorst alle bladeren in een keer goudkleurig zijn geworden en vervolgens ook in een keer in een cirkel op het gras liggen. Juist daarom verdient de boom een goede plaats.

De Ginkgo is als soort zeer oud en wordt dan ook gebruikt als medicijn in Azië. In Europa is een extract ook toegelaten als medicijn. Dit Ginkgo-preparaat verwijdt de bloedvaten, bevordert de doorstroming o.a. naar de hersenen, het gaat dus dementie en andere ouderdomskwalen tegen, zoals in Duitsland vermeld wordt; in Nederland is het alleen goedgekeurd voor/tegen etalagebenen. De Duitsers zijn gek op Ginkgo als medicijn en als balkonplant. Bij Bordeaux is een kwekerij van 25 ha, waar het Ginkgoblade wordt geoogst. De kwekerij ziet eruit als een knotwilgplantage.

Mocht u behoefte hebben om de noot te eten: in Japan wordt gewaarschuwd, dat je niet meer dan vijf verse noten achter elkaar mag eten. De lichtgroene of gele boon is prettig hanteerbaar, maar giftig in verband met cyaankali. Werkwijze: vruchtvlies afwassen onder stromend water en met rubberhandschoenen aan, de harde noot als een pistache kraken en de zachte kern vijf minuten koken en het dunne velletje eraf halen.

Ferd van Rijckevorsel,
Januari 2023
met dank aan Prof Dr Wybe Kuitert

Bronnen o.a.:
Crane, Peter, "Ginkgo, the tree that time forgot", 408 pp. ISBN 978-0-300-18751-9 <https://www.apotheek.nl/medicijnen/Ginkgo?product=Ginkgo-biloba#wat-zijn-mogelijke-bijwerkingen>. Aanbevelenswaardig: <https://kwanten.home.xs4all.nl/nedindex.htm>

Salix Boomzorg
onderhoud van boom en landschap

boomverzorging
snoeien fruitbomen
landschapsonderhoud
erfplanting

www.salixboomzorg.nl | 06 486 972 37

Beauty of Bath

Beemster Vroeg

Charlamovsky

Discovery

Early Victoria

Esselmeuje

George Cave

Gladstone

James Grieve

Keswick Codlin

Kruidappel

**Laxton's Early
Crimson**

Manks Codlin

Melba

Noorderkroon

**Perzikrode
Zomerappel**

Rode Tulpappel

Summerred

**Tydeman's Early
Worcester**

Valkappel

**Weisser
Sommerkalvill**

**Winschoter
Glorie**

**Yellow
Transparent**

Zigeunerin

Zijden Hempje

Noordelijke Pomologische Vereniging (Netherlands)

www.npv-pomospot.nl | Ontwerp & druk: www.goedsamenwerken.nl | Foto's: Marianne van Lienden

Agenda

1	2	3	4	5
9	10	11		
16	17	18		

Het winkeltje van de Fruithof is in het oogstseizoen (augustus tot en met oktober) elke woensdag en zaterdag open. Iedere week is er een wisselend aanbod van appels, peren, kweeperen en kasdruiven.

Voor het determineren van fruit geldt:

Neem minimaal vier rijpe (en gave) vruchten van het fruitras mee dat u wilt laten determineren. Dit is nodig, omdat veel rassen nogal variabel van vorm, kleur en grootte kunnen zijn. Oogst het fruit zodra het van de boom valt en bewaar de vruchten in de koelkast.

U kunt een afspraak maken voor determinatie van fruit in de Fruithof, Majoor van Swietenlaan 1a, 8382 CE Frederiksoord op woensdag tussen 10.00 en 14.00 uur. Één of meer pomologen van de NPV zijn daar op afspraak aanwezig. De toegang en het determineren zijn er gratis. Mail voor een afspraak naar: info@npv-pomospost.nl

Voor het determineren op andere plaatsen dan de Fruithof wordt vaak een kleine vergoeding gevraagd. Er is meestal geen pinautomaat aanwezig.

Zaterdag 23 september >> Tweede Oogstdag in Westerbork.

De NPV is aanwezig om fruit te determineren.

Zondag 24 september >> Fruitdeterminatie op de appeldag "Appeltje voor de dorst" van de Fruitgroep Achterhoek.

Plaats: Kuenenhuis, Wooldseweg 127, 7108AA Woold (bij Winterswijk).

Tijd: 10.30 - 16.00 uur. Info: Hennie Rossel, e-mail: hennie@rossel.nu, tel. Kuenenhuis: 0653802787.

Zaterdag 30 september >> Inspiratiebijeenkomst voor de vrijwilligers van de Hoogstambrigades in Drenthe.

Locatie: De Fruithof in Frederiksoord

De vrijwilligers vullen enkele activiteiten in, zoals het "lezen" van fruitbomen, de opkweek en verzorging van (jonge)fruitbomen en het fruitpersen. Ook verzorgen zij de koffie/thee. De NPV is aanwezig voor ledenwerving.

Zaterdag 30 september >> Fruitshow met fruitdeterminatie

Plaats: Openluchtmuseum Themapark de Spitkeet, De Dunen 3, Harkema (Fr.).

Tijd: 11.00 - 15.00 uur. Informatie: Griet Bergsma, tel. 0513-529357. E-mail grietbergsma@hetnet.nl

Zondag 1 oktober >> Plantenmarkt

Locatie: Landgoed de Wiersse, Wiersserallee 9, 7251LH Vorden, tel. 0575 723086.

Tijd: 10.00 - 16.30 uur. Website: <https://www.dewiersse.com/plantenmarkt-1-oktober-2023/>

Zaterdag 7 oktober >> Perenpluk in Ruinerwold

Vanaf 9 uur is het mogelijk te bieden op de perenbomen aan de Dokter Larijweg.

Zaterdag 7 oktober >> Fruitshow en fruitdeterminatie op de Appeldag en Streekmarkt

Plaats: De Tropische Kas te Beetsterzwaag, Hoofdstraat 80, 9244 CM Beetsterzwaag.

Tijd: 11.00 - 15.00 uur. Website: <https://tropischekas.nl/>

Zaterdag 14 oktober >> Kleine fruitshow met fruitdeterminatie bij vruchtboomkwekerij De Baggelhof

Locatie: Baggelveld 2, 9312 VE Terheyl (Nietap).

Tijd: 10.00 - 16.00 uur. Informatie: Jan Woltema, tel. 0613988744, Lubbert Dijk, tel. 06-11518397. Toegang gratis.

Zondag 15 oktober >> Paddenstoelenfestival van het Groninger Landschap.

Locatie: rondom de Ennemaborg, Hoofdweg 96, 9681 AJ Midwolda

Tijd: 11.00 - 17.00 uur. Zie voor meer informatie: <https://www.groningerlandschap.nl/activiteiten/>

De Fruithof en de NPV hebben een kleine fruittentoonstelling en de pomoloog van de NPV determineert op verzoek uw fruit.

Zaterdag 28 & zondag 29 oktober >> Europom 2023

Locatie: La Rochelle, Frankrijk. Tijd: 9.00 - 19.00 uur. Gratis toegang.

Zondag 12 november >> Zesde walnotendag.

Locatie: Hugo en Elly Vets-Engels, Emblemseweg 79, 2530 Emblem, provincie Antwerpen, België.

Met een ochtendprogramma voor beroepstellers, aanvang 8.30 uur (verplichte inschrijving via marcel@bodemengroen.eu) en een middagprogramma voor iedereen, aanvang 13.00 uur.

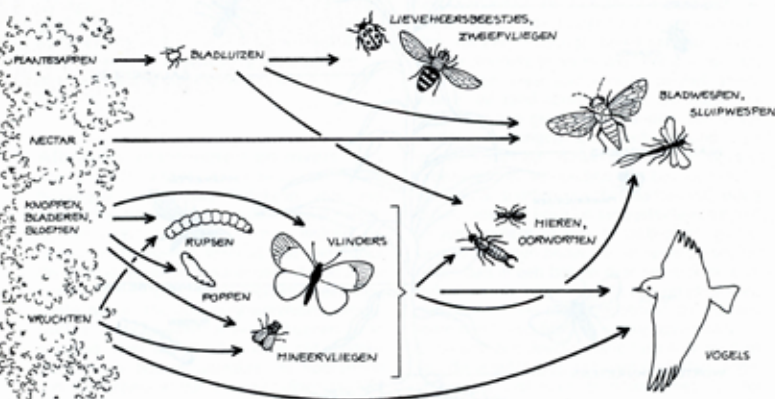
Met twee rondleidingen in de boomkwekerij en de walnotenboomgaard en een overzicht van verschillende notenrassen, smaaktesten, nieuwe vondsten en informatie over teeltzorgen. Toegang € 5,- p.p.

Biodiversiteit: de tweede oogst van de boomgaard

Een hoogstamboomgaard kent naast de productiefunctie ook een ecologische functie. Je kunt de boomgaard ook bekijken als een leefomgeving waarin planten en dieren een plek vinden om zich te vestigen, te voeden, te rusten, te verschuilen en voort te planten.

De boomgaard vormt een complex systeem met voedselrelaties tussen het leven aan schimmels, bacteriën en andere organismen in de bodem en de bodembegroeiing, bomen, struiken en heg als plantaardige elementen. En rond en in die bomen, struiken en bodemvegetatie insecten, vogels, zoogdieren en vele andere diersoorten. En natuurlijk mossen en korstmossen. Alle levende wezens bij elkaar vormen een voedselweb. Bijgaande figuur geeft diverse voedselrelaties.

Hoe meer contrast aan droog en nat, warm en koud, kale en bedekte bodem, voedselarm en voedselrijk en zon en schaduw er in de boomgaard te vinden is, hoe meer variatie aan leefomstandigheden de boomgaard te bieden heeft. Wil je meer en diverse soorten planten en dieren in je boomgaard, dan is het dus belangrijk om zoveel als mogelijk dergelijke contrasten te creëren door de inrichting en het beheer van de boomgaard daarop aan te passen.

Bron: oude publicatie LandschappenNL.

Aanpak natuurvriendelijk beheer

Gezien het voorgaande is er genoeg aanleiding om te kijken hoe hoogstamboomgaarden meer natuurvriendelijk ingericht en beheerd kunnen worden. Inzicht in het functioneren van de boomgaard als rust-, verblijf-, foerageer- en voortplantingsomgeving voor planten en dieren geeft richting aan de te nemen inrichtings- en beheersmaatregelen. Dit kan heel specifiek zijn als je bijvoorbeeld een bepaalde soort in je boomgaard wilt. Dan dien je heel goed te weten welke eisen die soort stelt aan de omgevingsvoorwaarden om daar vervolgens qua inrichting en beheer zo goed mogelijk in te voorzien (= soortenbeheer).

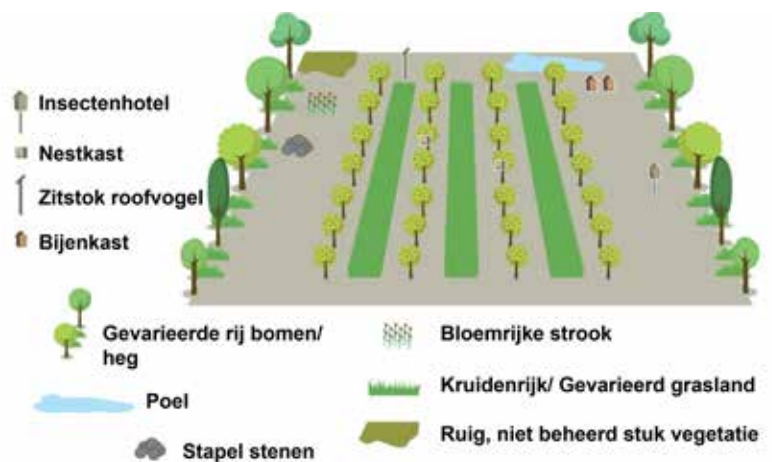
Een meer algemene, en meer praktische, benadering is dat de boomgaard zo ingericht en beheerd wordt dat zoveel mogelijk soorten er een plek kunnen vinden (=terreinbeheer).

Wat en wie er dan in de boomgaard te vinden is, kun je door waarnemen en monitoren in beeld brengen.

Project

De stichting IJsselboomgaarden heeft in opdracht van de gemeente Voorst een project "Bevorderen

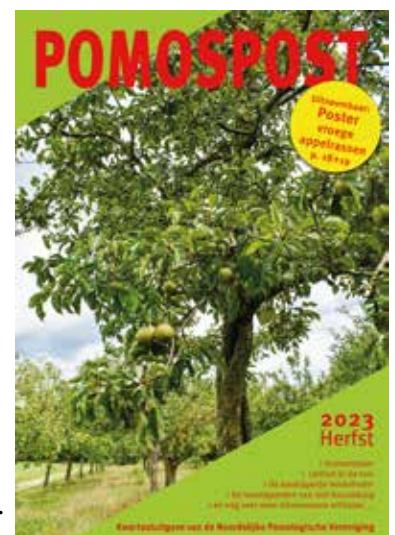
biodiversiteit in de hoogstamboomgaard" in uitvoering. De gemeente Voorst wil graag dat de boomgaardeigenaren goed geïnformeerd zijn over de keuzes die kunnen worden toegepast bij het inrichten en beheren van hun boomgaard. Daarmee wil ze de biodiversiteit in het buitengebied van de gemeente vergroten via inspanningen van de boomgaardeigenaren. Als uitvoerders hebben we daarvoor een wegwijzer voor dit inrichten en beheren ontwikkeld. In deze wegwijzer worden maatregelen beschreven die kunnen bijdragen aan het creëren van gewenste leefomstandigheden voor meerdere verschillende soorten planten en dieren. Denk daarbij aan fysieke

vestigingsomstandigheden voor zaad, ruim aanbod aan voedselbronnen en mogelijkheden tot voortplanting. Voorbeelden staan o.a. in onderstaande figuur.

De wegwijzer is nog niet gepubliceerd en zal eerst worden verspreid onder de boomgaardeigenaren van de gemeente Voorst. Later zal de wegwijzer breder beschikbaar worden gesteld voor andere belangstellende boomgaardeigenaren. In een volgend artikel in Pomospost zal nader worden ingegaan op de diverse maatregelen voor inrichting en beheer.

Rob le Rutte,
Secretaris projectleider Stichting IJsselboomgaarden
www.ijsselboomgaarden.nl

Omslagfoto:
Diamantpeer als vrijstaande boom.
NPV-Fruithof collectie, Frederiksoord.
Foto Marianne van Lienden.

Geschiedenis

De boomgaarden van Slot Assumburg

Slot Assumburg is een fraai kasteel met tuinen en boomgaarden, gelegen ten zuidoosten van de oude kern van Heemskerk. Slot en tuinen liggen nu geheel ingeklemd tussen nieuwbouwwijken, snelwegen en een spoorlijn. Bij de reconstructie van de tuinen zijn twee grote boomgaarden aangelegd met in totaal 150 fruitbomen, voornamelijk oude rassen.

Historie

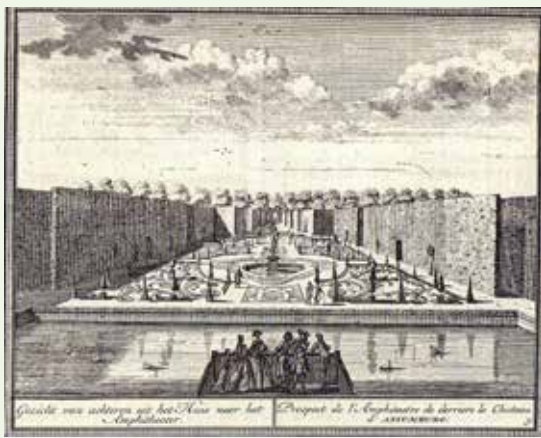
Het slot ziet eruit als een oud middeleeuws kasteel met vier vleugels rondom een kleine binnenplaats met vijf torens en een slotgracht. De kracht die het kasteel uitstraalt, is meer schijn dan werkelijkheid. De dunne muren zouden een beleg niet hebben doorstaan. Een dergelijk kasteel wordt doorgaans een coulissenkasteel genoemd. Hieronder verstaat men een omgrachte adellijke behuizing die vanaf de 15de eeuw is gesticht of verworven door een stedeling en die door de weerbare uitstraling de allure van een machtssymbool heeft. Daarnaast is het slot een fraai voorbeeld van een kasteel dat in de eerste helft van de 18de eeuw werd omgebouwd tot een buitenplaats, waarbij de verwijzing naar de middeleeuwen gehandhaafd bleef.

Al in de 14de eeuw wordt op deze plek een versterkt huis vermeld, maar de huidige rechtervleugel met twee vierkante hoektorens en een deel van de ringmuur zijn laat-15de-eeuws. In de daaropvolgende eeuwen werd het kasteel uitgebreid. De kantelen, de achzijdige hoektoren en de andere woonvleugels

om de binnenplaats dateren van een ingrijpende verbouwing rond 1546 in opdracht van Gerrit IV van Assendelft. Er bevindt zich een bijzondere, in laatgotische en vroeg renaissancestijl uitgevoerde vierschaar: een arcade van Naamse hardsteen op zuilen met kussenkapitelen voorzien van een rankenornament. Bij de verbouwing in 1610 werd gebruik gemaakt van sloopmateriaal van kasteel Oud Haerlem dat enkele honderden meters zuidelijker was gelegen en in het midden van de 14de eeuw is verwoest.

Gravure van de tuin vanaf de achterzijde.

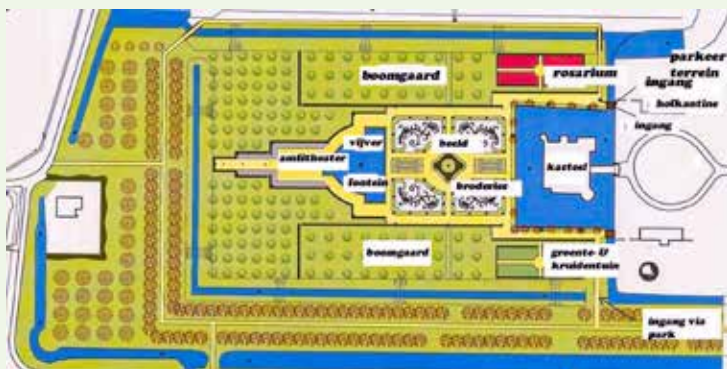

Gravure van de tuin vanaf het balkon.

Regentenfamilie

Assumburg is gedurende vele eeuwen een buitenverblijf van adellijke en regentengeslachten geweest. Belangrijk was de Amsterdamse regentenfamilie Deutz. Mr. Jan Deutz (1655-1719) was bankier, koopman die schepen op Indië liet varen en later rentenier. Na de aankoop van Assumburg in 1694 liet Jan Deutz rond 1700 de noordelijke en oostelijke vleugel verbouwen. De voorburch aan de zuidoostzijde werd vervangen door een voorplein aan de westzijde met een nieuwe classicistische ingangspartij. Samen met zijn gelijknamige zoon liet Jan Deutz het kasteel en de tuinen 'moderniseren'. Zij legden fraaie tuinen in geometrische stijl. In 1710 kocht Deutz senior de naastgelegen ruïne Reewijk aan, die in gebruik was als hertenkamp. Op het voorplein was een 18de-eeuwse oranjerie aanwezig voor tropische planten met twee schoorstenen om de ruimte te verwarmen. Wie weet werden er ook tropische planten op Assumburg gekweekt. Tot 1867 bleef Assumburg in eigendom van de familie Deutz en nazaten. Daarna bleef het slot onbewoond en raakte het steeds meer verwaarloosd. De tuinen verdwenen meer en meer en het laatste restant, de grote klokvormige vijver, werd in 1933 gedempt met onverkoopbare bloembollen en zelfs de grote singelgracht rond de voormalige tuin verdween. Het dieptepunt voor de tuin werd bereikt, toen in de crisisjaren de vruchtbare bovengrond van de tuinen afgegraven werd en als tuinaarde verkocht in de regio. Na de Tweede Wereldoorlog was niets meer over van de tuinaanleg.

In 1911 werden het slot en het omliggende terrein van bijna drie hectare voor één gulden overgedaan aan de Staat. Omdat de provincie Noord-Holland weinig kastelen telde, werd besloten het gebouw te restaureren. In 1933 kreeg Assumburg een bestemming als jeugdherberg. Tegenwoordig is er een hostel van Stayokay in Assumburg gevestigd. Vanaf 1950 werd het kasteel met stukjes en beetjes gerestaureerd, bijvoorbeeld de oranjerie in 1965.

Plan voor de reconstructie van de tuinen.

De reconstructie van de tuinen

De familie Deutz liet niet alleen het kasteel verbouwen, maar gaf ook de opdracht een prachtige, symmetrische baroktuin aan te leggen die paste bij hun maatschappelijke positie en die de esthetische idealen van die tijd weergaf. Toen de gemeente Heemskerk in 1997 besloot het gebied rondom het kasteel een groene invulling te geven, is gekozen voor reconstructie van de baroktuin in de stijl van het Frans classicisme (ca. 1669 - ca. 1730). Leidraad voor de ontwerper van de nieuwe tuin, Nico Brantjes, het hoofd groenvoorziening van de gemeente, werd een kopergravure van de tuin die dateert uit 1729. Brantjes had zich in zijn werkzame periode gedurende veertig jaar steeds geïnteresseerd voor het reconstrueren van de kasteeltuin en dat is hem gelukt.

Nico Brantjes, initiatiefnemer, ontwerper en uitvoerder.

De baroktuin met links en rechts de boomgaard.

De baroktuin

Helaas was er jarenlang vertraging door tegenwerking van de gemeentelijke milieudienst. Tussen 2003 en 2008 kon het vervuilde terrein eindelijk gesaneerd worden. Er werd ongeveer 20 ton afval met een flinke vervuilingsgraad verwijderd. Deze sanering heeft vanwege de vertraging meer geld gekost dan de aanleg van de tuin, maar ook doordat het lang heeft geduurd voordat er voldoende middelen waren gevonden. Na bijna tien jaar kon in 2008 de aanleg van de tuin beginnen op basis van het ontwerp van Nico Brantjes en onder zijn leiding. De nieuwe kasteeltuin, die bijna drie hectaren beslaat, werd in 2011 geopend.

Er is niet gekozen voor een volledig verantwoorde historische reconstructie. Tussen kasteel en vijver liggen vier, volledig symmetrische, 'parterres de broderie' (perken met kortgeknipte hagen aangeplant in wit grind). In de parterres is geen buxus geplant maar de sterkere Japanse Hulst (*Ilex crenata*).

De formele tuin is uit budgettaire overwegingen sober gehouden en beter toegankelijk gemaakt voor diverse activiteiten. Het plantensortiment is afgesteld op minimaal beheer, maar historisch verantwoord. Over de keuze van dit assortiment is overleg geweest met de tuinbaas van Paleis Het Loo.

Rondom het barokke middengedeelte van de tuin liggen zowel een afzonderlijke kruidentuin als een moestuin met verschillende oude en vergeten gewassen. Er groeien Heemskerkse aardbeien, frambozen en bessen. Hier staat ook een nostalgische waterput. Langs de hagen staan sierlijke sokkels met bustes van onder andere Julius Caesar, Apollo, Plinius en Mercurius. Centraal ligt een verdiepte kom met een beplanting van Franse lelies in een perk met vetkruid (Sedum) en stekelnoot (Acaena buchananii). Later zijn de stekelnootjes verwijderd om plaats te maken voor wisselperken met viooltjes of ander zomergoed. Achter de parterres, omsloten door hagen, ligt een klokvormige hof- of spiegelvijver met een fontein. Ernaast zijn beelden van spuwende dolfinnen geplaatst. Daarachter ligt een amfitheater dat eindigt bij een venster met uitzicht op dertig verschillende rassen walnotenbomen en verder weg de fundamenten van kasteel Oud Haerlem. Als sluitstuk van de aanleg werd een witmarmeren beeld geplaatst van Elisabeth Stienstra, "Sabijns Poppenspel" een moderne versie van de mythe van de Sabijnse maagdenroof. Het originele beeld uit 1700 van de Italiaanse meester Giambologna is te zien in Florence. In de oorspronkelijke tuin van Assumburg heeft hiervan een kopie gestaan. Het moderne beeld bestaat uit drie vrouwelijke ledenpoppen met klassieke hoofden. Zij dragen de kleine mens, de vrije vogel en een perentak, als ode aan de tuin.

Er is ook een rozentuin aangelegd, die is onderverdeeld in acht vakken, met tweeduizend moderne rozen in zestien soorten. In een van die vakken staat de Agaathroos die historische betekenis heeft. In het midden daarvan is een in eigentijdse stijl ontworpen rozenprieel met banken en zeventien soorten klimrozen (en kleuren). Een lindelaan omsluit de kasteeltuin als een lijst om een schilderij.

De nieuwe rozentuin en de kruidentuin liggen op de plaats van de vroegere moestuinen en boomgaarden. Een rozentuin als verzameling rozen in bedden bestond in 1730 nog niet. Dergelijke rosariums in Nederland worden pas aangelegd vanaf ca.1850.

Een boomgaard bij kasteel Assumburg.

De keuze van fruitrassen

In 2009 zijn buiten de formele tuinen, die omringd zijn door hoge hagen, de boomgaarden aangelegd met 150 oude hoogstamfruitrassen, vooral appels, peren

en pruimen. De ontwerper heeft gekozen voor grote boomgaarden. Het unieke van deze boomgaarden is dat enkel hoogstambomen (geënt op 1.80 - 2.00 m) zijn geplant waardoor er vrij makkelijk doorheen gelopen kan worden.

Bij historische buitenplaatsen bevonden zich een of meerdere boomgaarden en ook bij Assumburg was dit het geval. Zo stond er rond 1400 een boomgaard op een terrein naast de huidige tuin en in 1525 werden zowel een grote boomgaard als een singel aangelegd, waarbij de toegangslaan tot het slot werd verlegd. Bekend is ook dat in de 16de eeuw een kleine boomgaard, genaamd Peerhof, en een grotere, genaamd Keizershof, stond ten noordoosten van Assumburg. In totaal staan er in de boomgaarden 70 appel- en 72 perenbomen, een tiental pruimen, enkele kersen en een mispel. Om het historische karakter te benadrukken is gekozen voor rassen die al voor 1850 bekend waren en die voldoende beschreven zijn om zeker te zijn van hun ouderdom, op enkele uitzonderingen na. Onder andere de aanplant van enkele oude streekrassen die Nico Brantjes had ontdekt en die rond 1880 door een fruitteler uit de buurtschap Assum (waarnaar Assumburg vernoemd is) nabij Uitgeest enkele fruitrassen had ontwikkeld, de Assumer peer en de appel Uitgeester Zoet.

In het achterste deel van de tuin is een notenhoek met dertig rassen walnoten aangeplant.

Speciaal ten behoeve van het herstel van biodiversiteit wordt de boomgaard sinds 2019 gemaaid volgens het "sinus maaien" principe. Sinusbeheer is een innovatieve maaimethode die optimaal rekening houdt met biodiversiteit. Hiermee wordt een grasland met veel variatie gecreëerd waar op elk moment van het jaar iets te vinden is voor vlinders, bijen en vogels. Wel beperkt dit maaibeleid de begaanbaarheid en toegankelijkheid vanwege de rijke ondergroei van kruiden, wat niet helemaal past een strakke historische boomgaard, passend bij de stijl van die tijd. Bij het onderhoud wordt samengewerkt met Landschap Noord-Holland dat 4.500 hectare Noord-Hollandse natuur beheert.

Openstelling

De tuinen met de inmiddels volgroeide boomgaarden zijn gratis te bezoeken. Het slot is niet geopend voor het publiek; de buitenzijde is wel zichtbaar. 's Zomers zijn de tuinen van 10.00 - 18.00 uur open en 's winters van 10.00 uur tot zonsondergang. Locatie: Tolweg 9a, 1967 NG Heemskerk.

Jan Veel

Bronnen

https://nl.wikipedia.org/wiki/Deutz_van_Assendelft

Zie voor een uitgebreid artikel over de aanleg van de tuin bij Kasteel Assumburg: Nico Brantjes. Een pronktuin in Heemskerk. Heemskring (tijdschrift van Heemskerks Historische Kring), no. 45, Jg. 23 (2011), afl. 1. p. 23-32.

<https://www.museumbeverwijk.nl/documenten/large/lb27%20assumburg.pdf>

<https://monumentenbezit.nl/wp-content/uploads/2022/01/Kasteelterreinen-geven-hun-geheimen-prijs.pdf>

<https://www.kasteeltuinassumburg.nl/boomgaard>

<http://www.cascade1987.nl/>

[kasteel-assumburg-en-de-nieuwe-historische-tuin/](https://www.kasteel-assumburg-en-de-nieuwe-historische-tuin/)

Appels aanplant Assumburg

01	Gravenstein	1669	23	Lekker Beetje	1845	45	Baumann's Reinette	1811
02	Flower of Kent	1800	24	Keswick Codlin	1790	46	Benoni	1830
03	Jacques Lebel	1825	25	Rabauw	12 ^e eeuw	47	Framboos appel	1758
04	Court Pendu Plat	1800	26	Engelse Bellefleur / Koningszuur	1850	48	Reinette Grise	1758
05	Cox's Pomona	1825	27	Paternoster	17??	49	Enkhuizer Aagt	1700
06	Cox's Orange Pippin	1825	28	Roosappelw	1758	50	Newtown Pippin	1759
07	Kandijzoet	1800	29	Ontario	1820	51	Uitgeester Zoet	Na 1880
08	Siberische Glasappel	1816	30	Present van Engeland	1850	52	Cellini	1820
09	Calville Rouge d'Automne	1700	31	Yellow Transparent	1820	53	Dantziger Kantappel	1758
10	Goudkees	18??	32	Blenheim Orange	1740	54	Goudreinet	1856
11	Herfst Bloem Zoete	1700	33	Bramley's Seedling	1813	55	Swaanappel	1758
12	English Winter Goldpearmain	1770	34	Perzikrode Zomerappel	1800	56	Sint Jacobsappel	1758
13	Pépin d'Or	1758	35	Rode Tulpappel	zeer oud	57	Beauty of Bath	1850
14	Harberts Reinette	1830	36	Api Noir	1628	58	Rode Wijnappel	1758
15	Triomphe de Luxembourg	1856	37	Ananasreinette	1820	59	Landsberger Reinette	1850
16	Zoete Veentje	1758	38	Princesse Noble	1700	60	Jasappel	zeer oud
17	Peperappel	1800	39	Dubbele Bellefleur	1700	69	Suikerappel	1758
18	Jonathan	1800	40	Schager rood	1600	70	Dubbele Zoete Aagt	1758
19	Gele Soete Silverling	1750	41	Sterappel	1810	71	Ribston Pippin	1705
20	Adersleber Kalvill	1830	42	Brabantse Bellefleur	1780	77	Boiken	1828
21	Loddington	1810	43	Sijden Hemmetje	1700			
22	Reinette de Coulon	1845	44	Reinette de France	1758			

Pruimen aanplant Assumburg

61	Belle de Louvain	1840	66	Italiaanse Kwets	zeer oud	111	Reine Claude d'Althan	1850
62	Dubbele Boerenwitte	1700	106	Mirabelle de Nancy	1490	112	Reine Claude d'Oullins	1850
114	Early Rivers	1834	108	Monsieur Hâtif	1750	64	Rode Eierpruim	1750
115	Eldense Blauwe	1834	107	Ontario	1850	63	Washington	1814
65	Hongaarse Kwets	zeer oud	110	Reine Claude Verde	1550			

Peren aanplant Assumburg

100	Beurré Hardy	1820	134	Mooije Neeltje	1700	78	Jodenpeer	1700
101	Juttepeer	oud	135	Beurré Superfin	1844	79	Octobersuiker	1700
102	Marie Louise Napoléon	1809	136	Gieser Wildeman	1840	80	Robine	1800
103	Dubbele Bergamot of Diamant	1780	137	André Desportes	1854	81	Calebasse Bosc	1807
104	Maagdenpeer	1800	138	Heerepeer	1758	82	Zwijdrechtse Wijnpeer	1850
105	Assumerpeer	Na 1880	139	Groene Zomer Magdalene	1670	83	Bergamot d'Esperen	1820
117	Noordhollandsche Suikerpeer	1800	140	Williams Duchesse	1841	84	Crassane Althorp	1693
118	Bloedpeer	1740	141	Duchesse d'Angoulême	1812	85	Fondante de Bois	1810
119	Légipont	1800	142	Zomerlouwjtje	1670	86	Nouveau Poiteau	1824
120	Beurré de Mérode	1765	143	Pondspeer	1700	87	Triomphe de Jodoigne	1830
121	Doyenné du Comice	1849	144	Winterjan	1700	88	Beurré Diel	1805
122	Dirkjespeer	1780	145	Ijsbout	1600	89	Perfume d'Eté	1700
123	Conference	1850	146	Witte Cousin	1700	90	Winterbergamot	1750
124	Calebasse de Tirlemont	1758	147	Winterrietpeer	1700	91	Avezaath Kapel	1880
125	Beurré d'Hardenpont	1750	148	Winterlouwjtje	1600	92	Kweepeer	oud
126	Beurré d'Amanlis	1830	149	Zomerrietpeer	1700	93	Dr. Lucius	1830
127	Kruidenierspeer	1850	150	Zoete Brederode	1800	94	Soldat Laboureur	1820
128	Winternelis	1800	68	Triomphe de Vienne	1864	95	Beurré Clairgeau	1838
129	Docteur (Désiré) Cornelis	1800	72	Ronde Perzikpeer	1800	96	Emile d'Heyst	1830
130	Goudbal	1800	73	Oranjepeer	1758	97	Conseiller à la Cour	1830
131	Sappig Groentje	1758	74	Lange perzikpeer	1800	98	Josephine de Malines	1830
132	Seigneur d' Esperen	1827	75	Madame Bonnefond	1848	99	Kamperveen	1700
133	Williams Bon Chrétien	1770	76	Bezi van Schonauwen	1780			

Overige fruitsoorten aanplant Assumburg

13	Dubbele Meikers	1758	67	Morel	1758	116	Mespilus germanica	oud
----	-----------------	------	----	-------	------	-----	--------------------	-----

Zorgen over boomgaard

Eind jaren tachtig gaf Lies Scholte de aanzet tot het behoud en herstel van de oude boomgaard in de Lycklamatuin achter het gemeentehuis in Beetsterzwaag. Nadat het even goed leek te gaan met de oude fruitrassen, maakt de bijna-tachtigjarige zich nu grote zorgen over de staat van onderhoud.

Zoals ze al jaren regelmatig doet, gaf Lies Scholte op 7 mei nog een rondleiding door de boomgaard. "Troch in fertutearze park, der bin sels beammen ferdwûn sûnder dat der foldien is oan de herplantplicht. It bin allegear deade prikken en oerwoekere plakken." Eerder dit jaar maakte ze ook een rondgang langs ernstig verwaarloosde plekken in het park met groenbeheerder Erna van der Ploeg en gebiedscoördinator Franciscus Koopman, beiden van de gemeente Opsterland.

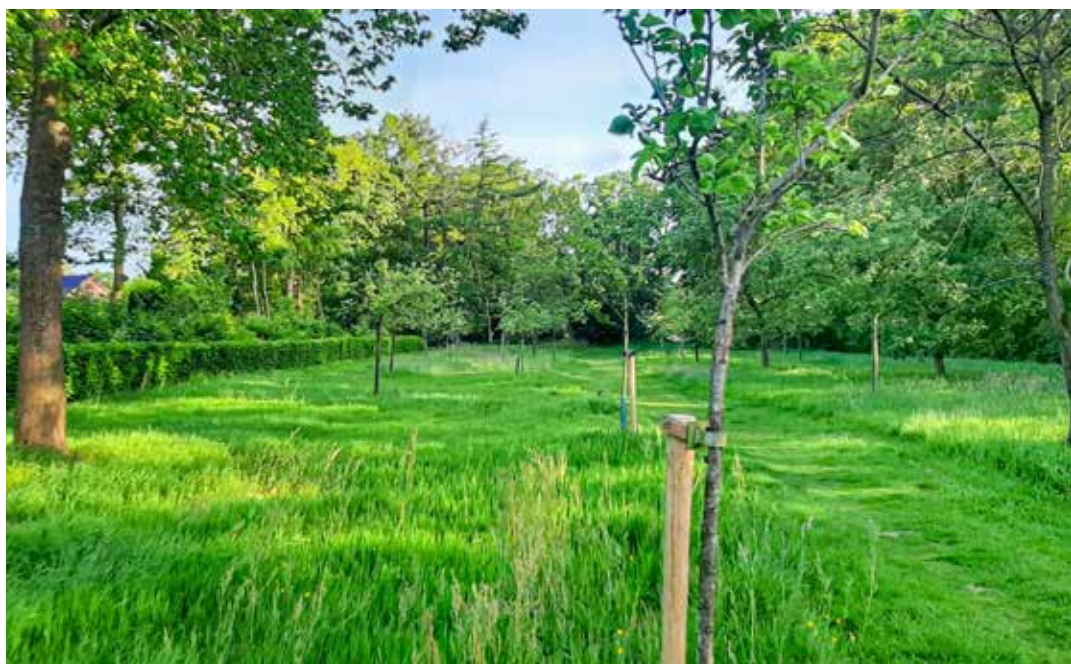

Lies Scholte en Susan Kroeze strijden voor het herstel van de boomgaard.

Sterfhuys

Het park verkeert in een sterfhuysconstructie, concludeert Scholte. "De man dy't it ûnderhâldskontrakt hie, is mei pensjoen. No is der in nije man en dy hat in kontrakt foar ien jier." Er is dit jaar geen compost meer rond de bomen gebracht, weet Scholte. Volgens haar omdat de nieuwe onderhoudsman niet bij de gemeente wil smeken om elk dubbeltje. Hij houdt zich alleen bezig met noodzakelijk onderhoud. Voor goed snoeiwerk, het aanbrengen van compost en bodemonderzoek is geen geld meer, zegt Scholte. En dat terwijl pomoloog Griet Bergsma uit Luxwoude volgens Scholte heeft aangegeven dat met vier- tot vijfhonderd euro het park weer in goed fatsoen is te brengen.

De boomgaard bij het Lycklamahuis.
Foto Arend Waninge.

Overleg met gemeente

Lies Scholte zat ook al om tafel met de wethouders Libbe de Vries (Cultuur) en Durk Durksz (Natuur). "Durksz fynt dat je natoer syn gong gean litte moatte. Mar ik fyn dit hiel oars, dit binne parken en dy hearre by de sfear en kultuer fan De Sweach." Wethouder Durk Durksz heeft de boomgaard naar eigen zeggen niet opgegeven, maar kijkt hoe het onderhoud in het vervolg geregeld kan worden. "Fruitbeammen freegje fansels om ûnderhâld. Mar ûnderhâld kostet ek jild. Wy sjogge no nei de mooglikheden dy't ek passe mei de finansjele mooglikheden. Mar dat kostet wol efkes tiid." Durksz geeft aan ook in gesprek te zijn met de Stichting Fruit yn Fryslân die bezig is met het terugbrengen van fruitbomen en -struiken. "Wa wit is dit in partij dy't hjirmei te set kin. Mar miskien binne der ek oare partijen. Yn it ramt fan de duorsumens is omtinken foar dit soarte beammen wol wichtich."

Genenbank

Lies Scholte vindt dat het onderhoud van de adellijke parken hoort bij de cultuur die bij Beetsterzwaag hoort. Daar komt volgens haar bij dat er in de boomgaard van de Lycklamatuin oude fruitrassen staan die als het ware een genenbank vormen. "En De Sweach hat in status op te hâlden fanwege de âlde adel, dat is it fisitekaartsje fan de gemeente." De gemeente Opsterland werd in 1971 eigenaar van het Lycklamahuis en bijbehorende tuin. Mede dankzij Lies Scholte werd de boomgaard in 1989 gerenoveerd. De aanplant van nieuwe fruitbomen mislukte deels omdat ze te weinig water kregen. In 2009 werd de boomgaard opnieuw aangepakt, ditmaal met hulp van kenniscentrum Vrienden van het Oude Fruit. Even leken de toen aangeplante fruitbomen zich goed te ontwikkelen. "It wie in oantal jierren prachtich, in soad minsken ha derfan genoaten. Mar fan dy oanplante beammen bin nochal wat sneuvele troch skea fan it meanen."

Bron: <https://www.sa24.nl/nieuws/nieuws/26947/> d.d. 1-6-2023

Kijk op de boom

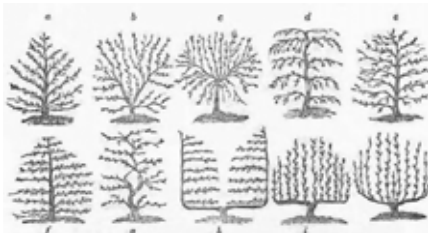
Leifruit in de tuin

Een eeuwenoude snoeivorm en een eetbaar project

De leivorm of espalier is een oude tuintechniek waarbij een boom of struik in een bepaalde vorm wordt gesnoeid en geleid, meestal tegen een muur of latwerk. Leibomen zijn een uitstekende manier om fruit te telen in beperkte ruimtes en daarom worden ze vaak toegepast in kleine tuinen, binnenplaatsen en zelfs op balkons. In dit artikel beschrijft Paul Alfrey de geschiedenis, het nut en de verzorging van leifruit. Tot slot legt hij uit wat polycultuur met leifruit inhoudt en geeft hij hier voorbeelden van.

Afbeeldingen van vijgenbomen leiboom uit 1400 voor Christus.

Diverse vormen voor leifruit.

De oorsprong van de leivorm of espalier

Espalier is een Frans woord dat is afgeleid van het Italiaanse woord spalliera dat “iets om de schouder tegenaan te laten rusten” betekent. Deze techniek zou al stammen uit de tijd van het oude Egypte, want al in graven die dateren uit 1400 voor Christus zijn hiërogliefen van leiboomvijgenbomen aangetroffen. Leibomen worden meestal tegen muren geplaatst, ook wel langs draadframes of hekken, en zij kunnen in verschillende vormen worden geleid. Vroeger werden leibomen tegen speciaal daarvoor aangelegde muren geplant of tegen een hoge muur van een woning of schuur waar zij heel hoog en breed konden worden. Doordat leibomen een geringere omvang hebben dan vrijstaand groeiende fruitbomen, worden deze tegenwoordig vaak aangeplant in tuinen waar ze gemakkelijk verzorgd kunnen worden en de fruitoogst zonder het gebruik van hoge ladders kan plaatsvinden. Het is ook mogelijk om leibomen vrijstaand te kweken zonder enige ondersteuning of structuren. Ik probeer dit met een appelboom op de druppellijn van een walnoot.

Zolang uw leiboomplanten goed worden bewaterd en gevoed en voldoende licht en warmte hebben, komt alles goed.

Leiboom tegen een muur.

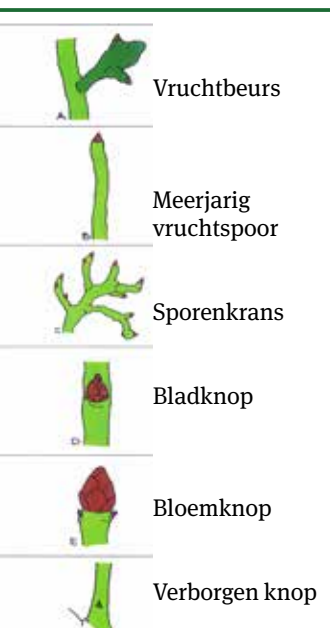
Waarom zouden we leifruit toepassen?

Leifruit opkweken is een goed idee om de volgende redenen:

- Wanneer u uw eigen fruit wilt kweken en beperkte ruimte hebt.
- Als u maar weinig fruit per keer nodig hebt en het hele jaar door veel fruitdiversiteit wilt.
- Voor eenvoudig plukken, voor een oogst zonder ladder of gereedschap.
- Een leiboom kan worden gebruikt om een mooie en functionele afscheiding of begrenzing in uw tuin te maken en ook om een lelijke muur te bedekken en deze een groene uitstraling te geven.
- Het is een geweldige optie als u planten in verschillende hoogtes wilt kweken die veel licht nodig hebben of als u fruitbomen wilt integreren in een bestaande tuin en niet veel schaduw wilt creëren.
- In een koeler klimaat is het planten van een leiboom tegen een muur of hek op het zuiden een goede toepassing. Ook komt het de vruchtgrootte en smaak ten goede wanneer het leifruit extra warmte ontvangt via de thermische massa van de muur.
- De extra warmte die door de thermische massa van de muur wordt geleverd, maakt het mogelijk om fruit te laten groeien dat niet als winterhard wordt beschouwd in de open ruimte of dat vrijstaand niet zou afrijpen.
- Als u graag met planten of bomen bezig bent en van de kunst van het snoeien houdt en het leiden van fruitbomen tot de gewenste vorm.

Zure kers geleid tegen latwerk.

Diverse knoppen van een vruchtbom. Bron: *Leiboomsnoeicursus Fruithof*.

Welke fruitsoorten zijn geschikt?

Appel en peer met veel korte spoortjes (vruchtknoppen) worden het meest gebruikt als leiboom, omdat deze rassen de hoogste opbrengsten opleveren. Maar u kunt elke gewenste fruitboom gebruiken. Bij mij groeit een zure kers (*Prunus cerasus*) tegen een muur. De zure kers wordt in Vlaanderen en in Nederland ten zuiden van de grote rivieren) kriek genoemd en in de rest van Nederland morel. Hij is geleid tegen een muur van een oud gebouw in onze achtertuin waarvan de bouwstenen zijn gemaakt van organisch materiaal, zoals leem, mest en stro dat gedroogd is in de zon. We hebben hier een overvloed aan kersen. Veel fruit van deze boom laten we hangen voor de vogels. Bovendien dient deze leikers als een goede bestuivingspartner voor de andere kersenbomen in de tuin. Zure kers is een behoorlijk krachtige groeier en daarom verwijderen we de eenjarige, verticaal groeiende scheuten in de zomer en voeren deze twijgen aan de konijnen en varkens. Het snoeihout wordt op deze manier mulch voor de tuin. De reguliere selectiecriteria voor fruitbomen zijn van toepassing, zoals:

- Kies soorten die aangepast zijn aan het klimaat waar u woont.
- Selecteer cultivars die resistent zijn tegen ziekten en plagen.
- Kies een geschikte onderstam voor de aanwezige grondsoort.
- Kies planten die fruit geven wanneer u tijd hebt om dit te consumeren en te verwerken (er is keuze in zomer-, herfst- en winterassen).
- Selecteer rassen die in dezelfde periode bloeien, als u verschillende rassen wilt aanplanten en bij aanplant van één boom moet deze zelfbestuivend zijn.

Een zogenaamd Belgisch hek is een snoeivorm voor gevorderden.

Ligging op de zon

Als u een behoorlijke hoeveelheid fruit van leibomen wilt oogsten, moeten de meeste rassen in de volle zon staan (minstens zes uur zonlicht per dag). Leibomen kunnen tegen een muur, een stevig latwerk of pergola worden gekweekt of langs horizontale draden die aan stevige vrijstaande palen zijn vastgemaakt, een zogenaamde open windleiding die vooral heel geschikt is voor appel (*Malus domestica*). Kweken tegen een stenen muur op het zuiden biedt klimatologische voordelen, omdat een dergelijke muur warmte absorbeert en de rijping van fruit bespoedigt. Het probleem met muren op het zuiden is echter dat de grond eronder erg snel kan opdrogen als het heet is en dat er geregeld irrigatie nodig is in de

jeugdfase van de plant. Goede grond is noodzakelijk, want de planten zullen er waarschijnlijk tientallen jaren blijven staan. Het beste is diepe, goed doorlatende, vruchtbare grond met een flinke mulchlaag erop aangebracht.

De snoei van leifruit

Snoeien moet beginnen in het voorjaar nadat de bloesem is uitgekomen. Elke bloesem heeft het potentieel om fruit te worden, dus je kunt deze laten staan en beginnen met het verwijderen van knoppen of scheuten die niet in lijn zijn met de gewenste vorm. Houd de plant goed in de gaten en blijf in de zomer de toppen wegnippen die niet uit de gewenste vorm groeien, en bevestig de gewenste scheuten in de juiste richting aan het draad of het latwerk. Tegen het tweede jaar zou de boom een paar vruchten kunnen dragen, maar het zal vier of vijf jaar duren voordat de boom gevormd is waarna hij ieder jaar meer fruit kan leveren. Uiteindelijk zullen er veel vruchten langs de zijtakken groeien en dan kan enige ondersteuning nodig zijn om te voorkomen dat de zwaarbeladen takken breken.

Hoe vormen we de leiboom?

Het gaat om het bouwen van een frame en het binden van takken ergens aan of dat nu in de open lucht is of tegen een muur. U begint altijd met een 1 meter hoge "boom" waaraan nog geen zijtakken zijn gegroeid en in ongeveer vijf jaar bouwt u de leivorm op. Op YouTube vindt u enkele zeer eenvoudig te volgen instructies voor het opstellen van uw leiboomrekken.

Noot van de redactie.

In volgende nummers van Pomospost gaan we dieper in op de verschillende aspecten van leifruit, zoals de geschiedenis, de verschillende leivormen en de kunst van het snoeien.

Een voorbeeld van polycultuur met leifruit.

Een voorbeeld van polycultuur voor leivormen

Hierboven laat ik een ontwerp voor polycultuur zien dat we nog niet hebben geïmplementeerd. Het is een meerjarige, productieve polycultuur met een rij leiboomappels en het hele jaar door een opeenvolging van salades, groenten en appels. Ideaal voor kleinere tuinen of als u niet op een ladder wilt staan voor de snoei en de oogst van de appels. Volledige profielen van een aantal andere polyculturen kunt u vinden op de website: <https://www.thepolycultureproject.com/>. Tekst en foto's (tenzij anders aangegeven) Paul Alfrey.

Over Paul Alfrey

Paul Alfrey komt oorspronkelijk uit het Verenigd Koninkrijk waar hij vijftien jaar als freelance boomverzorger werkte. Twaalf jaar geleden is hij met zijn gezin naar Bulgarije verhuisd en heeft hij er het Balkan Ecology Project opgezet. Dit project is een familieproject dat wordt gerund door het hele gezin, bestaande uit Paul, zijn vrouw en twee kinderen, en wordt ondersteund door de enthousiaste vrijwilligers die zij in de loop der jaren hebben geworven. De Alfrey's ontwikkelen en promoten projecten die de mensen voedzaam en betaalbaar voedsel bieden en tegelijkertijd de biodiversiteit vergroten.

Website: <https://www.thepolycultureproject.com/>
9 april 2023

Ziekten en plagen

Is de inheemse Gestippelde Houtvlinder (GHV) in opmars?

Een palearctische houtparasiet wordt een kosmopoliet. Zijn verspreidingsgebied breidt zich traag verder uit. Als de klimaatopwarming hier zich verder doorzet, zal hij verder uitbreiden. Door de geregeld voorkomende hete en droge zomers, het extremer weer dat bomen verzwakt, dalend gebruik van (breedwerkende) insecticiden en de schaalvergroting van de bedrijven zal de schade van de rups van de Gestippelde Houtvlinder (*Zeuzera pyrina*) vermoedelijk toenemen. Hij behoort tot de familie van de Cossidae, de houtboorders. De GHV komt hier algemeen voor maar met beperkte schade. De jonge rupsen voeden zich enkel met het merg van de scheuten en twijgen in levende bomen. De oudere rupsen voeden zich met het hout. Reeds in mijn jeugd kwam ik deze houtparasiet tegen. Vele oude bronnen vermelden de rups van de GHV, die bij vele telers ook bekend staat als de tijgerrups.

Herkenning

Er is bijna geen verwarring met andere nachtvlinders mogelijk. De vlinder is wit, met vele kenmerkende staalblauwe, bijna zwarte stippen en poten. Het witte borststuk is dicht behaard en is gekenmerkt door de twee verticale rijen met drie staalblauwe-zwarte vlekken. Vooral de witachtige voorvleugels zijn bezet met staalblauwe stipfels. De kleinere achtervleugels zijn witter en enkel aan de buitenrand duidelijk bezet met zwarte stipfels. De lichaamslengte is 17 tot 39 mm. De vrouwtjes zijn duidelijk groter dan de mannetjes. In rust worden de langwerpige vleugels dakvormig tegen het lichaam gehouden. Er is geslachtsdimorfie bij de GHV.

Kenmerk	Mannetje	Vrouwtje
Vleugelbreedte	3,5- 4,0 cm	5,0-6,0/7,5 cm
Antenne	geveerd	ongeveerd
aan de basis	korter	langer
Achterlijf	slanker meer behaard witgrijs	breder, kleiner groter, 'sigaarvorm' minder behaard zwartgrijs, duidelijke legboor
Zwarte punten op voorvleugel	minder	veel, duidelijk

Het tere ei (1 mm) is eivormig en donkergeel tot vleeskleurig. Het kleine rupsje is roodbruin en spaarzaam behaard. Later wordt hij okergeel en nog later verschijnen er kleine zwarte stipjes op elk segment. Later is de laatste ring donkerbruin. Kop en halsschild zijn eerst bruin en verkleuren naar blinkend zwart. De rups wordt tot 50 tot 60 mm lang, met een diameter van 10 mm. De donkerbruine cocon, met een lengte van 30 tot 40 mm, heeft een scherpe uitpuiling aan de kop. Er zitten houtsnippertjes in de cocon.

Voorkomen

Open bossen, struwelen, parken, tuinen en boomgaarden zijn geliefd. Op zandgronden in het Noorden van Vlaanderen (Kempen) komt hij algemeen voor, maar hij is vrijwel nooit talrijk. In de rest van het land komt hij eerder verspreid voor. In het (oostelijk) Mediterrane gebied is hij een gevreesde parasiet. Deze palearctische (Eurazië en Noord-Afrika) nachtvlinder breidde zich uit over het hele noordelijk halfrond. In 1882 kwam de GHV in de USA aan, waar hij traag uitbreidde tot in Canada. De GHV dook later op in Chili en in de Republiek van Zuid-Afrika (RSA). Hij komt niet voor in Ierland.

Eénjarige rups van de Gestippelde Houtvlinder.

Levenscyclus

Eind mei tot eind augustus verschijnen de nachtvlinders enigszins gespreid. Juni en juli zijn de piekmaanden. Ze zitten overdag soms rustend op een stam, meestal op het onderste deel. Er zijn ook meldingen dat de GHV overdag op het gras zit onder een boom. Ze vliegen beperkt, enkel 's nachts met een grillig vliegptraan. De vlinders voeden zich nooit, omdat de roltong bij deze familie niet volledig ontwikkeld is. Ze leven kort, de mannetjes slechts 8 tot 10 dagen en de vrouwtjes 1 tot 2 dagen. De mannetjes zijn veel mobieler dan de vrouwtjes, die zeer honkvas zijn. Het vrouwtje vliegt zelden en zij paart snel na haar verpoping. De eileg, deels overdag, bestaat uit 400-500 tot 700-800 eitjes op 1 dag, bij uitzondering meer dan 2000 eitjes. Meestal is dit in kleine groepjes, soms afzonderlijk, bij voorkeur in oude boorgangen, in een schorsspleet en schorsscheuren of aan de bladsteelbasis op een scheut. In bepaalde gebieden in Engeland zijn er waarnemingen dat de eitjes grotendeels apart worden gedeponereerd. Vanwaar dit verschil is een raadsel. De eileg gebeurt enkel bij levend hout.

Er bestaat een duidelijke voorkeur voor jonge, sterk groeiende bomen. Verschillende boomkwekers, peren-, hazelnoten- en walnotentelers, hebben deze ervaring. De zuidkant van een perceel nabij een haag krijgt geregeld de voorkeur.

Na de eileg sterft het vrouwtje. Na 10 (7 tot 23) dagen ontluiken de eitjes. Bij hoge temperaturen is er een versnelling, onder de 16 graden Celsius stopt dit. In juni verschijnen de eerste rupsjes. Daar leven ze 1 tot 2 dagen in een groep onder een spinsel. Bij zonsopgang is er een uitzwerming. De rupsjes verspreiden zich naar de top van de scheuten of twijgen. Soms verhuizen zij naar andere bomen via een zijden draadje met de wind. Dit komt voor bij jonge boomgaarden en nabij hagen en kreupelhout.

Het eerste boorgat dat de rups maakt is 2 tot 3 mm. Het eerste jaar boort hij zich neerwaarts. Het merg wordt opgegeten en zo ontstaat een galerij. De rups wordt in dit jaar 25 mm. De rupsen

zijn lichtschuw en beweeglijk. In de herfst boren de rupsen recht naar boven. Ze overwinteren steeds rustend (diapauze) op 10 tot 20 mm tot 50 mm onder de schors. In de lente gaat het knagen verder, dikwijls in het midden van een dikke tak, liefst nabij vertakkingen. In de herfst komt een tweede diapauze. De rups verhuist verschillende malen in de boom van augustus tot mei behalve in de diapauze (winterrust). Vervolgens migreert hij steeds naar dikkere takken of de harttak of stam.

In de eindfase boort de rups eerder naar boven. Het ronde boorgat is dan 12 mm. Dit wordt gebruikt om de afvalproppen af te voeren. Soms wordt het boorgat tijdelijk dichtgemetseld. De cyclus duurt 2 tot 3 jaar. In warme klimaten verloopt dit sneller, namelijk in 1 jaar, en soms is er daar overlap met de tweejarige cyclus.

Na de tweede of de derde overwintering begint meestal de verpopping, die in smalle holtes nabij de schors gebeurt. Na 20-40-45 dagen verpoppen ze in het boorgat. De mannetjes (60%) verpoppen enkele dagen voor de vrouwtjes (40%). De GHV houdt van warmte en droogte.

Het uithalen van een 1-jarige rups van de Gestippelde Houtvlinder.

Schadebeeld

De eerste symptomen zijn de gele en verwelkte/verdorpe bladeren (die blijven hangen), de kleine boorgangen in het merg en de propjes met uitwerpselen die uit de zeer kleine boorgangen komen. Dit valt meestal niet op en wordt vaak over het hoofd gezien. Bij de perelaars zijn de vruchtbeurzen en de stekeltwijgen geliefd bij de kleine rupsjes. De jonge koptwijgen breken af bij felle wind of sneeuwval en blijven hangen. Oudere rupsen in de takken en stam verraden zich enkel in het groeiseizoen door de propjes van natte uitwerpselen en boormeel. Als ze vers zijn, ruiken ze enigszins iets zurig. Dit valt niet op. Deze meestal kleine, cilindrische, geel tot bruine propjes vind je op het blad, de takken en aan de voet van de boom, erg typisch voor een geofend oog. De verticale gangen zelf zijn meestal proper. Het boorgat is moeilijker te vinden omdat het door spinsel wordt afgesloten en eerder klein is. De gang heeft een diameter tot 12 mm en gaat 5 tot 15 cm omhoog. De neer- en opwaartse galerijen verschillen enorm in vorm en grootte doordat de rupsen verhuizen en verder boren. De larve eet 15 tot 25 cm³ hout in zijn leven. De gevoelig jonge bomen worden misvormd of breken af bij wind en sterven af, zeker bij droogte en hitte. 1 rups kan een jonge boom doden. Per aangetaste boom is er meestal slechts 1 rups of een klein aantal aanwezig, echter nooit in grote aantallen. De tweejarige rups, steeds alleen, vond ik meestal op 1,5 tot 1,8 m hoogte in de stam. Deze zijn meestal gevreesd, doordat ze bomen kunnen doden door hun vraat in 10 tot 12 jaar. Een spoor van sapverlies verraadt zulke rupsen van ver. Er zijn soms lelijke littekens op de boom. Oude bomen takelen verder af bij droogte. Soms schuilen er wollige bloedluis, fruitmotcocons en appelbloesemkever in de oude galerijen.

Geregeld is er vervolgschade door andere houtparasieten, zoals de ongelijke houtkever, de perenprachtkever, de appelspintkever, de wilgenhoutvlinder, de appelglasvlinder en houtschimmels.

Waardplanten

De uitgesproken polyfage (in meerdere boomsoorten voorkomend) rups kan men aantreffen in de volgende fruitsoorten: appel, peer, pruim, kweepeer, abrikoos, kers, kruisbes, rode en zwarte bes, hazelnoot, tamme kastanje, walnoot, vijg en wijnstok/druif. Tot hiertoe zijn er geen meldingen bij blauwe bes. In Zuid-Europa zijn citrus, hazelaars, olijfbomen, platanen en walnoten veel aangetast. De rups is ook te vinden in vele houtige voedselplanten, onder andere in beuk, berk, eik, es, esdoorn, kamperfoelie, lijsterbes, olm, paardenkastanje, populier, sporkehout en wilg. (33 genera, 150 gastplanten). De voorkeur gaat overwegend naar harde, soms ook zachte, houtsoorten. Dit is meestal regionaal gebonden. Coniferen worden nooit aangetast.

Natuurlijke vijanden

De grote bonte specht is hier vermoedelijk de grootste predator, maar hij is niet steeds 100% succesvol. De kleine en middelste bonte specht zijn eerder zeldzaam in de boomgaard maar wel nuttig. Ook de boomkruiper, evenals de overige insectenetende vogels, eet eitjes en jonge rupsjes. Elke migratie van de rups is het meest kwetsbare tijdstip. Bepaalde wespen parasiteren eveneens op de rups. Eekhoorns voeden zich met de larven. Sommige vleermuizen eten de vlinders en de rupsen. CABI (een gerenommeerde, internationale wetenschappelijke instelling die tuinbouwparasieten volgt) vermeldt 6 pathogene schimmels en 11 parasiterende soorten. In onbespoten boomgaarden trof ik geregeld dode rupsen aan, vermoedelijk geparasiteerd of geïnfecteerd. Verschillende parasitoiden leven in de larven. De natuurlijke vijanden hebben vermoedelijk

een beperkte invloed op de Zeuzera-populatie. Ze remmen wel de aangroei.

Lokmiddelen

De feromoonval, die enkel mannetjes lokt, hang je best vanaf eind mei tot eind augustus, liefst boven in de kop van de boom, ideaal tijdstip is 1 week op voorhand voor de vliegpiek. Houd rekening met een vroeg of laat jaar en de populatiegrootte. Plaats 6 tot 10 feromoonvallen/ha om ze weg te vangen. Er zijn 2 doppen per val/zomer/ nodig. Bij vele vangsten, de grote trechtersval tijdig schoonmaken. In het Spaanse Catalonië, waar erg veel schade is aan de hazelaars, gebruikt men de feromoonverwarring, Isonet Z MD. Men hangt 300 dispensers per ha uit. Hier is dit niet nodig. De mannetjes (95%) komen massaal af op een lichtval, vrouwtjes (5%) zelden, dus dit effect is begrensd.

Preventie

Dit is beperkt. Herken vlot de symptomen en grijp snel in. Zorg voor goede groei bij vitale bomen, zij herstellen sneller bij schade. Zorg voor grote biodiversiteit in de boomgaard. Laat een dode boom als broedboom in de nabijheid staan voor de grote bonte specht.

Bestrijding

De chemische bestrijding van de rupsen die in het hout leven is erg moeizaam. Je kunt de aangetaste, dode twijgen en takken wegsnoeien tot het gezonde hout en verbranden. Als er een rups in de stam of harttak zit, kun je de rups spiesen met een soepele draad met een lengte van 40 cm (sommige oude telers adviseren koperdraad) of je vist de rups uit de boom met een 'vishaakje' >>>

»» (met de plooiing aan het uiteinde van de draad). Dit hulpmiddel is al meer dan 100 jaar bekend. Een zware, aangetaste, aftakelende boom rooien en opstoken. Monitor de buurbomen enkele jaren nauwgezet. Tijdens de korte en gespreide vliegperiode kun je pleksgewijs ingrijpen. Soms zijn er 3 kleine vliegpieken. De Franse schadedrempel bij notentelers is boven de 5 procent. Ik vind dit te hoog voor de kostbare bomen, 0,5% lijkt me beter.

Mogelijke verwarring

Verwarring met de volgende rupsen is mogelijk:

- De wilgenhoutvlinder (*Cossus cossus*) is grotendeels wondparasiet en komt voor in vochtige gebieden, voornamelijk aan de kust. De (bruin)rode rupsen met geelwitte onderzijde van de zijflanken worden groter, tot 100 mm en 1 cm dik. Kop en halsschild zijn glanzend zwart. De jonge rupsen eten enkel zachte en beschadigde stamdelen aan. De boorgangen zijn typisch slingerend met boormeel en uitwerpselen. Ze boren geregeld in de onderstam. Ze scheiden een sterke azijn-/bokkengeur af. Soms is er sapverlies in het groeiseizoen via het boorgat. Deze schadelijke rupsen leven 3 tot 4 jaar in fruitbomen en windscherm/hagen, meestal in groepen. Schademeldingen bij walnoten zijn beperkt. Erg typisch zijn de boorgaten met grote ovale openingen.
- De appelglasvlinderrups boort oppervlakkig onder de schors, meestal bij verzwakte en verwonde appelbomen. Het vochtige boormeel ruikt zurig. Boktorren, al of niet inheems, onder meer *Apriona germari*, *A. rugicollis* en *A. cinerea* zijn quarantaine insecten die eveneens houtschade veroorzaken maar met grotere boorgaten. Bij twijfel, neem contact op met pcfruit (Proefcentrum Fruit in Sint-Truiden, Vlaanderen) of een voorlichter in Nederland.
- Uiterlijk lijkt de GHV enigszins op de hermelijnvlinder (*Cerura vinula*). De voorvleugel is 29 tot 32 mm, maar deze heeft een diepe, golvende, grijze lijn. De rupsen voeden zich met populier- en wilgenblad. Zij leven niet in het hout. Deze vlinder komt verspreid voor,

maar meer in de kustprovincies. De aanverwante, zeer zeldzame witte hermelijnvlinder (*Cerura erminea*) vertoont ook enige gelijkenis.

Besluit

Beperk stress bij (jonge) bomen (geef deze water bij grote droogte, optimaliseer de bemesting) zodat ze bij schade sneller herstellen. Let op de symptomen van de aantasting. De rupsen blijven 3 jaar in het hout. De verspreiding gebeurt traag, maar soms sneller bij hittegolven. Als de hete zomers toenemen, zal de schade bij appels en perenbomen, walnoten en hazelaars ook groter worden door de gestippelde houtvlinder. De schade is hier zelden massaal, maar is toch een verliespost in de boomkwekerij en een jonge aanplant. Meer kennis over de moeilijk te raken houtrupsen is lonend. Aanvullende ervaringen met de houtrupsen zijn steeds welkom bij de schrijver.

Tekst: Vincent Turkelboom, 15-08-2023

Bron foto's: Guy de Kinder

<http://fruitabc.blogspot.com/2017/09/houtrupsen-van-de-gestippelde.html>

Een verkorte versie van dit artikel is verschenen in het Vlaams vakblad, FRUIT, 2023 nr. 12 en 13.

Bronnen:

Bevriende notentelers en fruittelers, D. A. Alford, Antropocene, Z. Avidov, Bartlett tree experts, Bugwoodwiki, CABI, Charles de Schaezen ST@F, EIS, De Vlinderstichting, A. Hallemans, INRA, K.O.Gorse, A. M. Masee, NFO, pcfruit, PCS, Sarto I Monteys, V. P. Zaring, d'Aguiar, R. et al., Poirier, Acta, 1974, Paris, 230 pp. Balachowsky, A. S., Entomologie T2, V1, Masson, Paris, 1966. 1057 pp. Fryer, P. J., Insect pests and fungus diseases of fruit and hops, University Press Cambridge, 1920, 728 pp. Ministerie van middenstand en landbouw, dienst ontwikkeling-fruitteelt, Plagen op appel en peer, Brussel, 2000, 167 pp. Gewasbeschermingsgids van PCF, 2010 (?), Sint-Truiden, 109 pp.

Vraag en antwoord

Vraag: **Waarom glijd je meer uit over een bananenschil dan over schillen van ander fruit??**

Antwoord: De IG Nobelprijs, een parodie op de Nobelprijs, wordt ieder jaar in de herfst, een week voor de bekendmaking van de echte Nobelprijswinnaars, bekendgemaakt.

De IG Nobelprijs wordt uitgereikt aan wetenschappelijk onderzoek dat je eerst laat lachen en dan aan het denken zet. In 2014 is de IG Nobelprijs voor natuurkunde uitgereikt aan een groep Japanse onderzoekers van de Kitasato Universiteit voor een publicatie over wrijving, te vinden in het tijdschrift Tribologie Online (Tribologie is wrijvingswetenschap). Het gaat professor Mabuchi vooral om de gladde stof op de bananenschil. Mabuchi licht zijn onderzoek toe: "Banenschillen staan erom bekend dat ze glad zijn. We hebben de hoeveelheid wrijving gemeten tussen een schoen en een bananenschil en tussen een bananenschil en de vloer op het moment dat een persoon op een bananenschil stapt die op de vloer ligt. Mijn team heeft dit eindelijk wetenschappelijk kunnen bewijzen." Het is een uitgebreid artikel waarin metingsresultaten staan waaruit blijkt dat een bananenschil ongeveer even glad is als skiën op sneeuw. De bananenschil staat vooral bekend als middel om cartoonfiguren op grappige wijze te laten uitglijden. Volgens de professor kloppen de cartoons met de bananenschillen.

Jan Veel

Bron: https://www.jstage.jst.go.jp/article/trol/7/3/7_147/_article

Fruit plukken en verwerken

Boekrecensie van “Fruit plukken. Koken met fruit”

Matthias Kleingeld en Richard Walraven (zie kader) beschrijven ruim twintig fruitsoorten die in Nederland en België goed gedijen en geven meer dan zestig recepten met fruit. De meeste fruitsoorten zijn algemeen bekend, zoals klein (zacht) fruit (bessen, frambozen, aardbeien, bramen en frambozen) en pit- en steenvruchten (appel, peer en pruim). Zij besteden ook aandacht aan minder vaak aangeplante fruitsoorten, zoals abrikozen, mispels en moerbeien. Omdat weinig mensen de mogelijkheid hebben om twintig verschillende fruitsoorten aan te planten, vermelden de auteurs namen en websites van fruitpluktuinen in Nederland en België.

Doordat de inhoudsopgave voorin het boek staat, is het gemakkelijk om een recept voor een bepaalde fruitsoort op te zoeken.

Voor sommige recepten zijn ingrediënten nodig die buiten Amsterdam moeilijk verkrijgbaar zijn, maar wel op het internet. Voorbeelden: Jersey slagroom (p. 27) die je kunt vervangen door een biologische slagroom. Sommige kruiden, zoals dukkah (Egyptisch) en za'atar (voornamelijk sesamzaad), zijn te koop bij een bekende supermarkt (zie voor het recept p. 118).

De bessen van een tamelijk zeldzame struik met eetbare vruchten in Nederland, *Leycesteria formosa*, worden grootmoeders oorbel of chocobes genoemd (zie p. 92), een voor mij zowel onbekende vrucht als Nederlandse vertaling.

Wat bij de meeste recepten ontbrak, was de aanduiding van het aantal personen. In verband met het inslaan van de ingrediënten, bijvoorbeeld voor een etentje met vrienden of familie, is het prettig om te weten welke hoeveelheid je nodig hebt.

Het boek is uitstekend verzorgd en geïllustreerd met prachtige foto's. Op het eerste gezicht lijkt het een boek voor de grachtengordel, bewoond door de welvarende, linksgeoriënteerde Amsterdamse elite, maar het is ook vernieuwend door de verrassende combinaties, bijvoorbeeld ijslollies met drie fruitsoorten en cointreau (p. 114). Het laatste ingrediënt kan weggelaten worden, maar bij een speciale gelegenheid past het goed.

Tijdens het doorbladeren van het boek liep bij veel recepten en de foto's het water me in de mond. Een aantal recepten zal ik zeker gaan toepassen in mijn keuken.

Marianne van Lienden

De schrijvers zijn de eigenaars van cateringbedrijf “GEWOON eten en meer”. Het is gevestigd in Amsterdam Oud-Zuid. Zij verzorgen al ruim 15 jaar diners waarbij zij gebruik maken van “geraffineerde en uitgebalanceerde smaakcombinaties”. Een huwelijksfeest organiseren zien zij als een uitdaging. Tijdens speciale “walking dinners” met statafels of loungezitzjes worden opeenvolgend kleine gerechten geserveerd. Ook verzorgen zij catering voor luxe evenementen van internationale bedrijven. Deelname hieraan is niet voor iedereen weggelegd, maar een picknick in uw achtertuin behoort ook tot de mogelijkheden. Anya van de Wetering, al 35 jaar styliste, werkt voor het tijdschrift Residence. Zij noemt haar werk “schilderen met de spullen die er zijn”. Haar bedrijf is gevestigd in Halfweg en heet Kamer 465. Zij adviseert bij de inrichting van huizen en bedrijfsruimtes.

Historische vruchtbomen
Lubbert Dijk, Baggeveld 2, 9312 VE Terheijl
kwekerij “de Baggehof”

Historische fruitbomen
- Enten en oculeren op verzoek
- Levering van kleinfruit
- Flora inventarisatie
- Advisering:
• aanleg boomgaard
• natuurontwikkeling
• erf inrichting
• landschappelijke beplanting

Lubbert Dijk
Baggeveld 2
9312 VE Terheijl
Telefoon: 06-11518397
Email-adres: lubbert@baggehof.nl

www.baggehof.nl

Titel: Fruit plukken. Koken met fruit.

Auteurs: Matthias Kleingeld, Richard Walraven.

Foto's: Anya van de Wetering.

Uitgever: TerraLannoo.

2021, 1ste druk, p.224.

ISBN 978 90 8989 881 4

Prijs: € 25,99

Creatief Culinair

Laat valfruit niet ongebruikt

Tips en recepten voor het gebruik van valfruit

Als je het geluk hebt dat er een of meer appelbomen in je tuin staan, kun je meestal genieten van vers geplukte appels. Mensen met een appelallergie kunnen geen appels uit de supermarkt verdragen, maar wel de meeste zelf geteelde appels. Dat maakt het extra interessant om enkele appelbomen aan te planten.

De tijd van de vroege appelrassen is alweer voorbij, maar niet getreurd: de meeste appelrassen kun je plukken tussen het eind van de zomer en eind oktober. Valfruit kan ook verwerkt worden in allerlei gerechten, maar dit moet snel gebeuren, omdat het vaak gekneusd is en beschadigd kan zijn door insecten. Appels die bijvoorbeeld door de appelmade (fruitmot) zijn aangetast, worden eerder dan onbeschadigde appels afgestoten door de boom en vallen het vroegst. Deze vruchten zijn te herkennen aan een zwart plekje op de schil of bij de kelk en worden meestal gezien als waardeloos (zwart klokhuis met uitwerpselen van de rups). Toch kun je deze vruchten benutten. Je maakt ze goed schoon en verwerkt deze tot appelmoes of in appeltaart. Van valfruit heb je meer nodig dan in het recept wordt aangegeven. Je kunt (een deel van) de resten aan de kippen voeren. Monilia of vruchtrot herken je aan de concentrische ringen van geelbruine sporenhooptjes. Het is aan te raden om door monilia aangetaste appels geregeld af te voeren in de groene container of te begraven op een plek buiten de boomgaard, maar vooral niet op de composthoop gooien. Fruit dat op de grond is gevallen, kan besmet zijn geraakt met verschillende soorten micro-organismen. Sommige zijn onschadelijk, maar andere kunnen voor een besmetting zorgen. Was valfruit daarom altijd voor gebruik, ook al zitten er geen pesticiden op je zelf geteelde appels.

Recept voor appelkrumeltaart

Een allemansvriend en makkelijk te maken.

Ingrediënten

Voor het deeg:

- 350 gr bloem
- 2 tl bakpoeder
- ½ citroen, rasp
- ¼ tl zout
- 1 tl vanille-extract
- 175 gr witte basterd suiker
- ½ ei
- 250 gr boter

Voor de vulling:

- 4 tot 5 appels, klokhuis verwijderd en in dunne plakjes gesneden
- ½ kopje suiker
- 1 theelepel kaneelpoeder
- 2 eetlepels maïzena (of bloem) om te binden

Voor de krumeltopping:

- 1 kopje bloem
- ½ kopje boter
- ½ kopje bruine suiker
- Snufje zout

Bereiding

Doe alle ingrediënten voor het deeg in een kom en kneed er een samenhangend deeg van. Kneed vooral niet te lang: zodra je een bal van het deeg kunt vormen, is het goed. Verpak het deeg in plasticfolie en laat het minimaal 1 uur rusten in de koelkast.

Verwarm de oven voor op 180°C (niet op hete lucht). Vet een taartvorm (ongeveer 23 cm) in met boter of bakspray. Kneed het deeg nog kort door en rol ¾ van het deeg uit tot een dikte van 4 millimeter. Bekleed hiermee de bodem en zijkant van de springvorm.

vervolg op pag. 35 »

Hartige taart met rode kool

Gebruik rode kool eens op een andere manier en bak deze overheerlijke hartige taart die lekker gekruid is met garam masala. Rode kool met appeltjes maar dan anders om alvast een beetje herfst te proeven!

Voor 4 personen.

Ingrediënten

- 7 plakjes bladerdeeg
- 500 g rode kool
- 2 el suiker
- 1 kruidnagel
- 200 g (winter)wortel
- 60 g roomboter
- 4 tl garam masala
- 75 g gezouten amandelen
- Peper en zout (naar smaak)
- 1 limoen
- 1 tl zout
- 1 laurierblad
- 1 kaneelstokje
- 2 rode uien
- 2 tl bloem
- 50 ml kookroom
- 150 ml appelsap
- 2 eieren

Bereiding

Verwarm de oven voor op 160°C en laat het taartdeeg ontdooien. Verwijder ondertussen de kern van de rode kool en snijd hem in dunne reepjes. Breng de rode kool in een pan met water aan de kook en voeg het sap van de limoen, zout, suiker, laurierblad, kruidnagel en het kaneelstokje toe. Laat dit 15 tot 20 min. koken en giet daarna af. Verwijder het laurierblad, kruidnagel en het kaneelstokje.

Snijd de wortel in blokjes. Smelt de helft van de boter in een pan met deksel en smoor de wortelblokjes met de garam masala gedurende 10 min.

Vet een taartvorm van 24 cm doorsnede in met boter, bekleed vervolgens met de plakjes taartdeeg en prik met een vork in het deeg. Snijd de rode ui in halve ringen en zet apart.

Smelt in een andere pan de rest van de boter voor het maken van een roux. Voeg wanneer de belletjes verdwijnen de bloem toe en roer goed door. Laat de roux 1 tot 2 minuten zachtjes koken en voeg dan het appelsap en de kookroom toe. Breng de saus op smaak met peper en zout.

Meng de lauwwarme rode kool met de gesmoorde wortel, rode ui, de saus en de eieren en roer goed door.

Verdeel het mengsel over de taartvorm en bak ongeveer 40 minuten in de oven tot de randen goudbruin zijn. Maak af met de gehakte amandelen

Bron: <https://eatertainment.nl/recept/hartige-taart-met-rode-kool>

Recept voor appelkrumeltaart (vervolg)

Vorbereiding van de vulling: Meng de appels met suiker, kaneel en maïzena in een grote kom. Zorg ervoor dat alles goed gemengd is.

Voor de krumeltopping: In een andere kom meng je de bloem, boter, bruine suiker en een snufje zout. Gebruik je vingers om de ingrediënten te mengen tot er een kruimelig deeg ontstaat.

Vul de taartvorm met het appelmengsel en verdeel de krumeltopping gelijkmatig over de appels. Bak de taart in de voorverwarmde oven gedurende 35 tot 40 minuten totdat de kruimels goudbruin zijn en de appels zacht zijn.

Haal de taart uit de oven en laat deze afkoelen. Serveer deze heerlijke appelkrumeltaart bijvoorbeeld met een bolletje vanille-ijs of een lepel verse slagroom.

Geniet ervan!

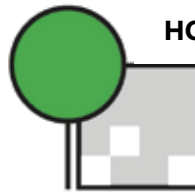
Smulpaap (naam bekend bij de redactie)

Goud voor groen

- 🍏 Tuinontwerp
- 🍏 Tuinaanleg
- 🍏 Bestrating
- 🍏 Tuinonderhoud
- 🍏 Boomverzorging
- 🍏 Vijveraanleg
- 🍏 Houtbouw

HOVENIERS & BESTRATINGSBEDRIJF

H.W. Mollema BV

Tel. 0598 431135

www.hwmollema.nl

Roel Huistra
ecologisch hovenier

aanleg en onderhoud van boomgaarden en boerenerven
Zeerijp (GR) 06-13505045
rmhuilstra@gmail.com

NPV website

NPV op FaceBook

Gespecialiseerd in:

- > Vele soorten fruitbomen
- > Erf- en landschapsbeplanting
- > Aanleg en onderhoud van boomgaarden en landschapstuinen

Boomkwekerij ten Elsen

Bezoek www.tenelsen.nl voor meer informatie

Wij kweken duurzaam met milieukeur en onder skal

Kempersdijk 50, 7161 RG - Neede
0545 - 293 065 / 0612 - 239 168
info@tenelsen.nl
www.tenelsen.nl

Vruuchtboomkwekerij & Hoveniersbedrijf
Auke Kleefstra

- * BIO-fruitbomen en -kleinfruit
- * zeer uitgebreid sortiment & historische rassen
- * pomologisch onderzoek
- * vakkundig advies, aanplant en snoeiwerk

kwekerijadres: Boskwei 3 (Bosweg)
9262 SX Sumar
T: 0566-631588/06-50972593
E: arkleefstra@zonnet.nl

kwekerij- & postadres: Weaze 29
8495 HE Aldeboarn
T: 0566-631588/06-50972593
E: arkleefstra@zonnet.nl

Voor openingstijden en meer informatie:

WWW.VRUCHTBOOM.NL

VRUCHTBOMEN EN KLEINFRUIT

Biologisch - dynamische
KWEKERIJ DE VROLIJKE NOOT

Oosterbuitenweg 2
8251 GH Wapserveen
tel. 0521 - 321 580
www.devrolijkenoot.nl

NL_BIO-01
skal 6148

verkoop van november tot mei
op vrijdag en zaterdag van 9:00 tot 17:00 uur.
Overige dagen op afspraak